

Sociale Veiligheidslijst (primair onderwijs) van Stichting Kanjertaining (SVSK)

Kanjer **trainingen**

Sociale Veiligheidslijst (primair onderwijs) van Stichting Kankertraining (SVSK)

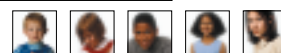
Onderdeel van het **KanVAS** | Kanker volg- en adviesstelsel

Lilian Vlieg

Verantwoording

© Stichting Kankertraining, Almere, Nederland, 2017

Kanker **trainingen**

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Uitgangspunten bij de constructie van de vragenlijst	5
1.1 Functie en gebruikersdoel.....	5
1.2 Meetpretentie	5
1.3 Doelgroep	5
1.4. Theoretische onderbouwing.....	6
2. Constructie van de vragenlijst	9
2.1 Overzicht van constructie.....	9
2.2 Exploratieve factoranalyse.....	9
3. Normen	18
3.1 Inleiding	18
3.2 Beschrijving van de steekproef	18
3.3 Berekening van de ruwe scores	21
3.4 Verschillen tussen jongens en meisjes en klassen	21
3.5 Beschrijvende gegevens van de schalen	22
3.6 Normen.....	23
4. Betrouwbaarheid	26
4.1 Betrouwbaarheid op basis van inter-itemrelaties	26
4.2 Stabiliteit van de scores: test-hertestbetrouwbaarheid	27
5. Validiteit	30
5.1 Interne structuur: Dimensionaliteit van de scores	30
5.2 Psychometrische kwaliteit van de items	30
5.3 Convergente en discriminante validiteit.....	31
5.3.1 Steekproef	31
5.3.2 Instrumenten.....	32
5.4 Conclusie validiteit	40
Bijlage 1 Verschil in groep en geslacht	41
Bijlage 2 Verdelingen van de scores.....	43
Bijlage 3 Dimensionaliteit van de scores.....	51

Inleiding

In dit document vindt u de wetenschappelijke verantwoording van de Sociale Veiligheidslijst van Stichting Kanjertraining bedoeld voor leerlingen van groep 5 t/m 8 in het basisonderwijs. Met deze lijst kan een school voldoen aan de Wet Sociale Veiligheid. In deze wet staat dat scholen in het primair en voortgezet onderwijs een inspanningsverplichting hebben om een actief veiligheidsbeleid te voeren. Ze moeten tevens monitoren wat hiervan het effect is, om zo het beleid te verbeteren. Voor het monitoren is een meetinstrument nodig dat een *actueel en representatief* beeld geeft van de veiligheidsbeleving van de leerlingen.

De school kan de lijst in laten vullen door leerlingen uit groep 5 t/m 8. De volgende aspecten worden gemeten in deze lijst:

1. Het vóórkomen van incidenten op school (Ondervindt agressie). Dit is de aantasting van sociale veiligheid (pesten etc.), psychische veiligheid (bedreigen etc.) en fysieke veiligheid (schoppen etc.).
2. Veiligheidsbeleving van leerlingen (Ik voel me veilig op school/op het plein etc.)
3. Welbevinden van leerlingen (Hoe prettig voel je je tussen je klasgenoten?)
4. Leerkracht treedt op (Vinden leerlingen dat de leerkracht goed optreedt?)
5. Angst voor agressie

De onderste twee onderdelen zijn niet door de Wet ingegeven, maar heeft Stichting Kanjertraining zelf toegevoegd. Een school signaleert hiermee in hoeverre de leerkracht adequaat optreedt tegen incidenten en in hoeverre angst een rol speelt. In onveilige klassen kan angst soms bepalender zijn voor de veiligheidsbeleving dan de daadwerkelijke incidenten. De school kan deze informatie gebruiken als aanknopingspunten voor de verbetering van het veiligheidsbeleid.

De vragenlijst is gratis toegankelijk voor Kanjerscholen via het KanVAS (inloggen via kanvas.kanjertraining.nl). Uitslagen worden gegeven per kind, per klas en per school. De normen zijn gebaseerd op 2283 leerlingen uit 104 klassen van 23 scholen.

Hoofdstuk 1

Uitgangspunten bij de constructie van de vragenlijst

1.1 Functie en gebruikersdoel

Het doel van deze lijst is om in kaart brengen hoe veilig de leerlingen van groep 5 t/m 8 zich voelen op school en hoe prettig zij zich voelen tussen hun klasgenoten. Welke vormen van agressie ervaren de leerlingen tegen zich gericht? En zijn de leerlingen bang voor elkaar in de klas? De lijst geeft individuele uitslagen, maar ook voor de klas als geheel en de school als geheel.

De functie van de lijst is om naar aanleiding van de uitslag te bepalen wat de volgende stappen zijn en hoe het veiligheidsbeleid aangepast kan worden binnen de klassen maar ook binnen de school als geheel.

1.2 Meetpretentie

De vragenlijst beoogt veiligheidsbeleving en welbevinden op school te meten zoals bedoeld in de Wet Sociale Veiligheid. Onder veiligheid wordt in deze wet verstaan sociale, psychische en fysieke veiligheid. Onder welbevinden wordt verstaan de positieve gevoelens die een leerling heeft over zijn of haar klas en klasgenoten.

1.3 Doelgroep

De Sociale veiligheidslijst is primair bedoeld voor leerlingen van groep 5 t/m groep 8 (8 t/m 13 jaar) op scholen in het regulier basisonderwijs die werken met de Kanjertraining. De vragenlijst kan ook worden gebruikt in het speciaal (basis)onderwijs, mits de leerling een voldoende technisch en begrijpend leesniveau heeft (zie volgende pagina). Er is gekozen ook deze leerlingen en klassen te vergelijken met reguliere basisschoolleerlingen.

Een vereiste voor het invullen van de Sociale veiligheidslijst is een voldoende technische en begrijpende leesvaardigheid. Een leesniveau van begin groep 5 (AVI 5) is voldoende om de vragenlijst in te kunnen vullen. Indien een leerling moeite heeft met begrijpend lezen wordt geadviseerd eventueel onduidelijke begrippen toe te lichten. De vragenlijst kan zonder tijdsdruk worden gemaakt. De vragen worden visueel en auditief aangeboden via de computer. Er is geen extra opleiding of training nodig voor de leerkracht om gebruik te kunnen maken van deze vragenlijst.

1.4 Theoretische onderbouwing

De Wet Sociale veiligheid geeft geen definitie van de te meten begrippen. De inspectie van het onderwijs, die toeziet op het meten van de sociale veiligheid op scholen, heeft hier (in een gesprek) wel nadere definities van gegeven. Deze zijn gehanteerd bij het ontwikkelen van deze vragenlijst.

Fysieke veiligheid:

Onder de fysieke veiligheid valt (de schending van) de lichamelijke integriteit. Voorbeelden hiervan zijn slaan, schoppen en duwen.

Sociale veiligheid:

Onder sociale veiligheid valt (de aantasting van) integriteit van intermenselijk verkeer. De sociale veiligheid richt zich op het groepsproces. Voorbeelden hiervan zijn buitensluiten, uitschelden, belachelijk maken, achterstellen, vernederen en discrimineren.

Psychische veiligheid:

Onder psychische veiligheid valt (de aantasting van) de geestelijke gezondheid. De psychische veiligheid richt zich op het individu. Voorbeelden hiervan zijn druk uitoefenen, bedreigen en manipuleren.

Welbevinden:

Onder welbevinden wordt hier bedoeld de positieve gevoelens die een leerling heeft over zijn of haar klas en klasgenoten. Voorbeelden hiervan zijn jezelf kunnen zijn, je thuis voelen en prettig voelen, graag naar school gaan en genoeg vrienden hebben.

Om de begrippen sociale veiligheid en welbevinden, gedefinieerd door de inspectie, in een theoretisch kader te zetten, is gebruik gemaakt van een recente review over schoolklimaat (Wang & Degol, 2016). Hierin wordt veiligheid genoemd als één van de vier onderdelen van het multidimensionele begrip schoolklimaat (naast academisch klimaat, interacties tussen kinderen, leerkrachten en ouders en de schoolomgeving). De auteurs beschrijven dat er verschillende definities van deze begrippen worden gehanteerd in de literatuur en stellen in hun review de volgende definitie voor veiligheid voor.

Veiligheid bestaat uit de borging van sociale, emotionele en fysieke veiligheid in de school. En het toepassen van effectieve, consistente en eerlijke disciplinaire maatregelen (schoolregels, conflict-hantering). In dit begrip lijkt de veiligheid meer een eigenschap van de school, het gaat hier over het veiligheidsbeleid: wat doet een school om het veilig te houden?

In deze vragenlijst wordt niet gemeten wat het beleid is, maar of kinderen zich veilig voelen. We noemen dit daarom veiligheidsbeleving. Het is immers een subjectieve beleving van de veiligheid. Naar aanleiding hiervan kunnen scholen hun veiligheidsbeleid aanpassen. Omdat 'je veilig voelen' een breed begrip is (met weinig aanknopingspunten voor verbetering), is ervoor gekozen om naast de letterlijke vragen naar veiligheidsbeleving ("Ik voel me veilig op school") een schaal te maken die vraagt naar *onveilige ervaringen* die vallen onder de aantasting van psychische, fysieke en sociale veiligheid. Deze meten we samen onder de noemer Ondervindt agressie.

Veiligheid in de school blijkt inderdaad sterk samen te hangen met ervaren agressie en pesten (Elsaesser et al., 2013). Willen we een beeld krijgen van de veiligheid in school, lijkt het dus een goed idee om leerlingen te bevragen op deze aspecten.

In de review van Wang en Degol (2016) werd ook het belang van het optreden van de leerkracht aangeven (disciplinaire maatregelen). In lijn hiermee is in de huidige vragenlijst een schaal gemaakt waarin leerlingen kunnen aangeven of de leerkracht optreedt bij problemen, ruzies en pesten. Deze schaal wordt alleen op klasniveau gerapporteerd omdat het meer informatie geeft over de leerkracht dan over de individuele kinderen. De beleving van eerlijke regels en het hierop toezien door de leerkracht blijkt

negatief samen te hangen met angst, depressie, eenzaamheid en psychische stress (Graham et al. 2006; Ozer and Weinstein 2004). Het is dus relevant voor een school te weten of de verbetering van veiligheid hierin te zoeken is.

Uit eerder onderzoek naar de effecten van de Kanjertraining (Vlieg, Overbeek, Orobio de Castro, 2015) bleek dat de angst om gepest te worden afnam na het volgen van de Kanjertraining. Dit effect was groter dan de afname in gepest worden zelf. Dit gaf aanleiding om een aparte schaal te ontwikkelen in de huidige vragenlijst waarin de angst voor nare ervaringen in de klas kan worden gemeten. Op deze manier kan bij onveilige gevoelens van kinderen een onderscheid worden gemaakt tussen onveilige ervaringen (kinderen hebben het gevoel gepest, geschopt of bedreigd te worden) en de angst hiervoor. Deze twee aspecten (die vaak sterk samenhangen) zijn het onderscheiden waard omdat het een andere oplossing vereist. In sommige klassen blijkt vooral angst te heersen bij kinderen en ouders voor bepaalde kinderen, terwijl feitelijk weinig problemen zich voordoen. Dat geeft verschillende handvatten voor de aanpak van deze problemen (Weide, 2015).

Het begrip welbevinden wordt niet genoemd in de review van Wang en Degol (2016) over schoolklimaat. Wel wordt het begrip 'community' gehanteerd als onderdeel van het schoolklimaat. Hiermee bedoelen ze de interacties tussen kinderen, leerkrachten en ouders. Daarbinnen wordt de term verbondenheid genoemd. Dit verwijst naar het gevoel van erbij horen, geaccepteerd worden. Tevens spreken ze over de kwaliteit van de relaties tussen leerlingen. Positieve relaties worden gekenmerkt door wederzijdse steun, respect, vertrouwen en zorg voor elkaar (Wang et al., 2012). Het belang van je verbonden voelen in school is aangetoond in onderzoek: kinderen presteren beter (Macneil et al., 2009), en er komt minder psychopathologie voor (Loukas & Robinson 2004; Reddy et al. 2003; Way et al. 2007; Way & Robinson 2003). Tevens is er een positief verband gevonden tussen relaties tussen leerlingen onderling en tussen leerlingen en leerkrachten en de betrokkenheid van ouders met tevredenheid met het leven (Suldo et al., 2013), betere coping strategieën en optimistische ideeën over school (Ruus et al., 2007). Uit de review van Wang en Degol (2016) blijkt dat de kwaliteit van de interpersoonlijke relaties in school één van de beste voorspellers is van psychisch welzijn.

Om begrippen rondom schoolklimaat te meten worden in 92% van de onderzoeken vragenlijsten gebruikt. De definitie van de te meten begrippen verschilt hierin nogal (Brand et al., 2003). In 8% van de gevallen wordt een interview of focus groep gebruikt (Bryant et al. 2013). Hiermee kan meer de diepte in worden gegaan. Mensen kunnen aangeven hoe ze de school beleven en hoe ze denken dat de sfeer verbeterd kan worden. Voor het gebruiksdoel dat wij voor ogen hebben is dit te veel tijdrovend en te weinig gestandaardiseerd. Een combinatie zou echter erg mooi zijn. Dit zou je kunnen bereiken door in gesprek te gaan met de kinderen die opvallen.

Op de basisschool wordt schoolklimaat veelal gemeten door de leerkracht. Door leeftijd en betrouwbaarheidsissues worden maar weinig onderzoeken gedaan met zelf-rapportage instrumenten voor basisschool leerlingen (Bear et al., 2011, Griffith, 1999). Omdat wij de eigen perceptie van veiligheid en welbevinden van de leerling willen meten, is gekozen voor een zelf-rapportage instrument.

Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de ontwikkeling of verandering van schoolklimaat. Bovendien wordt het vaak beschouwd als statisch in plaats van een dynamisch proces dat verandert (Way et al., 2007). Om als school adequaat veiligheidsbeleid te voeren, is het nodig om te erkennen dat veiligheid aan verandering onderhevig is. Daarom is deze lijst bedoeld om twee keer per jaar in te laten vullen, rond november en mei. De resultaten worden weergegeven in een leerlingvolgsysteem waarin de ontwikkeling van de veiligheidsbeleving en het welbevinden kan worden bijgehouden.

Theoretisch perspectief voor de interpretatie van de uitslag

De schalen Ondervindt agressie en Angst voor agressie zoals gemeten in deze vragenlijst, omvatten een breder concept dan pesten alleen, maar zijn wel allen gericht op negatieve benadering van klasgenoten jegens de leerling. Daarbij is het in de interpretatie van de uitslag van belang om kennis te hebben van onderzoek naar pesten.

Pesten en gepest worden zijn lang ten onrechte gezien als individuele kenmerken van pester en gepeste. Pesten blijkt echter bij uitstek een groepsfenomeen, waarin de pester alleen pest bij gratie van het bieden van gelegenheid en bekrachtiging door een deel van de klas en het gepeste kind alleen bestaat bij gebrek aan sociale steun (Salmivalli, Lagerspetz, Bjorkqvist, Osterman, & Kaukiainen, 1996). Evenals voor de sociometrische statussen geldt dat pestrollen geen kenmerken van individuele kinderen maar van hun rol in de klas zijn. Een kind dat in de ene klas mededader is kan in een andere context verdediger of slachtoffer zijn. En ook hier geldt dat klassen onderling sterk verschillen in het voorkomen van pesten en de verschillende rollen.

Drijvende kracht achter het ontstaan van pestrollen is waarschijnlijk het bemachtigen van sociale waarden ("resources") als aandacht, bewonderd worden, macht en mee mogen doen met de groep. Hawley (1999), die de 'resource control theory' ontworpen heeft, stelt dat kinderen in verschillende mate gemotiveerd zijn om deze resources te bemachtigen. Sommigen zijn zeer geïnteresseerd, anderen een beetje en weer anderen helemaal niet. Zij stelt dat er in principe twee strategieën zijn om resources te verwerven: agressie en prosociaal gedrag (aardig zijn, anderen helpen en steunen). Haar onderzoek wijst uit dat er wat dit betreft drie groepen kinderen zijn: zij die gebruik maken van agressie, zij die er een prosociale strategie op na houden en bi-strategische kinderen die afhankelijk van de situatie zowel agressief als prosociaal kunnen zijn. Met name de laatsten blijken de meest succesvolle verwervers van resources in de klas.

Hoewel Hawley haar theorie niet geformuleerd heeft om pesten te beschrijven, is deze in dit verband zeer bruikbaar. De theorie verklaart immers waarom pesten bestaat: het levert iets op voor daders en meelopers (Hawley et al., 2002).

Deze vragenlijst gaat daarom uit van een contextuele benadering (net als de aanpak van de Kanjertraining). De sfeer in een klas en de problemen die de leerlingen ervaren kunnen niet los van elkaar gezien worden. Gedrag van een leerling wordt als prettig of onprettig ervaren binnen de context van een groep met de specifieke leerkracht(en). Daardoor kan een kind er in de ene groep buitenvallen, gepest worden en een laag welbevinden ervaren, terwijl hetzelfde kind in een andere groep met andere normen en waarden goed in de groep ligt en zich prettig voelt. De scores moeten daarom altijd worden geïnterpreteerd binnen de context van de huidige groep met de huidige leerkracht. Deze contextuele benadering komt in de vragenlijst tot uitdrukking doordat de uitslag op verschillende niveaus wordt gepresenteerd (klas- en leerlingniveau). Tevens bevat de lijst vragen over het eigen perspectief (ondervonden agressie) en het perspectief van de klas (Klas ziet agressie).

Problemen die gesignaleerd worden bij individuele leerlingen moeten dus altijd in de context van een hele klas worden bekeken en veelal ook op groepsniveau worden opgelost.

Wij hebben gekozen voor een vierpuntsschaal. Wij hebben de woorden 'Nooit', 'soms', 'regelmatig' en 'vaak' toegevoegd aan de opties "Nooit", "1 of 2 keer per maand", "1 keer per week" en 'Paar keer per week'. Dit komt voort uit de pilot waarin met name groep 5 kinderen aangaven de optie 'soms' te missen. Een deel van de vragen van deze lijst hebben vier andere antwoordopties, namelijk Helemaal niet waar, beetje waar, vaak waar en helemaal waar. Deze zijn overgenomen van de eerder ontwikkelde Kanjer-vragenlijst. Deze termen bleken daar goed bruikbaar (Vliek, Riet & Weide, 2010) en goed van toepassing op een deel van de vragen van de huidige lijst.

Hoofdstuk 2

Constructie van de vragenlijst

2.1 Overzicht van constructie

Op basis van bovenstaande beschrijving van de concepten zijn 58 vragen gemaakt. Hiermee is een pilot gedaan in groep 5. Vragen met woorden of formuleringen die hier niet begrepen werden, of die verwarring opriepen, zijn uit de lijst gehaald. Door middel van factoranalyses is vervolgens gekeken welke vragen tot welke subschalen behoorden en zijn de beste items geselecteerd zoals hieronder beschreven. Hierbij is gezocht naar een zo hoog mogelijke factorzuiverheid: alleen vragen specifiek voor de schaal (crossloading < ,45) zijn erin gelaten, en naar een hoge homogeniteit binnen de schaal (1 factor meet 1 aspect). Voor de homogeniteit is gekeken naar de gecorrigeerde item-totaal correlaties, die de correlatie met de rest van de items weergeeft. Interne consistentie van de hele schaal (dit is homogeniteit) is weergegeven onder Betrouwbaarheid.

2.2 Exploratieve factoranalyse

Er zijn twee afzonderlijke factoranalyses uitgevoerd. Een analyse die gaat over de leerling zelf. Hierin zaten de vragen gericht op onveilige gebeurtenissen waar het kind zelf last van heeft, angst voor deze gebeurtenissen, veiligheidsbeleving en welbevinden.

De tweede factoranalyse ging over de klas en het gezag en bevatte de vragen waarbij de klas problemen rapporteerde en over het optreden van het gezag.

Er is bij beiden gebruik gemaakt van een Maximum Likelihood factoranalyse. Deze analyse leidt tot een consistentere schatting bij grote steekproeven dan andere analyses zoals Principal Axis Factoring (Embretson & Reise, 2000). Omdat we samenhang tussen de factoren vooronderstelden, is een Oblimin rotatie uitgevoerd.

Uitkomst van factoranalyse op kindniveau

Het Kaiser-Meyer-Olkin Criterium voor de factoranalyseerbaarheid is met 0.946 hoog te noemen (Palland, 2007). Het screeplot wijst op 3 of 4 factoren links van de knik (Catell, 1966), dat is niet helemaal duidelijk (zie Figuur 1). Kijken we inhoudelijk naar de vragen, dan komen er met vier factoren helderdere schalen uit die beter te interpreteren zijn. Daarom is gekozen voor vier factoren. De vier factoren verklaren gezamenlijk 43% van de variantie. Tabel 1 met de factorladingen laat zien dat de vier factoren inhoudelijk overeenkomen met de verwachte constructen:

- 1 = Welbevinden;
- 2 = Ondervindt agressie,
- 3 = Angst voor agressie
- 4 = Veiligheidsbeleving.

De items over ervaren onveiligheid bleken dus op te splitsen in angst voor nare dingen en gevoelens van veiligheid.

In Tabel 2 is de correlatiematrix van de vier factoren weergegeven. De correlaties variëren van ,40 tot ,52.

Deze factoranalyse is ook gedaan voor de groepen 5 t/m 8 apart. Daar komen consistent deze vier factoren uit. In groep 5 komen ook vier factoren naar voren. Hier zijn factor 2 en 4 hetzelfde als in groep 6 t/m 8. Factor 1 en 3 lopen wat door elkaar: de schalen welbevinden en Veiligheidsbeleving vallen samen en er lijkt een aparte factor te bestaan voor "Ik hoor er niet bij". Voor de doorgaande lijn op school, is ervoor gekozen in alle groepen dezelfde schalen aan te houden.

Bij de selectie van items is gekeken naar die vragen die in alle groepen te onderscheiden waren per schaal. Vervolgens werd als criterium aangehouden: lading hoger dan ,45 en crossloadingen lager dan ,45. Daarna is per schaal gekeken naar de inhoud. Doel was kortere lijsten te maken. Als de inhoud soms overlapt zijn deze items eruit gehaald, sommige items zijn eruit gehaald op basis van een verhoging van Cronbachs alpha wanneer het item eruit zou gaan (alpha if item deleted). In tabel 1 zijn alle vragen per schaal weergegeven. De hoogste ladingen per schaal zijn gekleurd. Achter de items is weergegeven waarom ze vervolgens verwijderd zijn uit de selectie. De items die overbleven zijn dikgedrukt. Er is gelet op voldoende domeindekking. Zo zijn bij de schaal 'Ondervindt agressie' 7 items over, met respectievelijk 3 items over sociaal, 2 over fysiek en 2 over psychische veiligheid. Q31 en Q49 zijn ondanks een hoge crossloading op de andere drie schalen toch in de selectie gelaten. Deze vragen gaan in feite over het overkoepelende aspect dat we willen meten met deze vragenlijst, nl respectievelijk "Ik voel me veilig in mijn klas" en "Ik voel me veilig op school". We vinden het zinvol deze vragen erin te houden. In de rapportage zullen we de schaal veiligheidsbeleving en welbevinden presenteren als hoofdschalen: hier kijk je als leerkracht eerst naar. Vervolgens kun je verder kijken waar het aan ligt dat kinderen zich onveilig voelen: gebeuren er vervelende dingen, is het kind bang dat er nare dingen gebeuren of ontbreekt het gezag (Leerkracht treedt op, zie verder).

Tabel 1 | Factorladingen van de vragen op kindniveau

		Wel- bevinden	Ondervindt agressie	Angst	Veiligheids- beleving	Waarom eruit?
Factor		1	2	3	4	
Q6	Ik wordt buiten- gesloten op school	0,35	0,52	0,46	-0,30	Te hoge crossloading
Q7	Kinderen schelden mij uit op school	0,35	0,67	0,33	-0,27	
Q8	Mijn klasgenoten lachen mij uit	0,30	0,62	0,32	-0,25	
Q9	Kinderen pesten mij op school	0,33	0,69	0,42	-0,31	
Q1	Klasgenoten pesten mij op internet	0,15	0,17	0,19	-0,13	
Q11	Er gaan vervelende berichtjes over mij rond op internet	0,18	0,22	0,18	-0,13	
Q12	Kinderen schoppen of slaan mij op school	0,22	0,63	0,24	-0,28	

		Wel- bevinden	Ondervindt agressie	Angst	Veiligheids- beleving	Waarom eruit?
Factor		1	2	3	4	
Q13	Kinderen doen mij pijn op school	0,26	0,67	0,31	-0,29	
Q14	Kinderen raken mij aan op plekken die ik niet wil	0,13	0,39	0,26	-0,23	Te lage lading
Q15	Kinderen bedreigen mij op school	0,20	0,48	0,27	-0,24	
Q16	Kinderen dwingen mij om dingen te doen die ik niet wil	0,13	0,45	0,29	-0,24	
Q17	Kinderen maken mij bang	0,17	0,43	0,41	-0,29	Lage lading, te dicht bij crossloading
Q18	Kinderen zeggen dingen over mij die ik niet leuk vind	0,39	0,67	0,46	-0,33	dubbel
Q19	Ik word uitgelachen op school	0,30	0,66	0,34	-0,25	dubbel
Q20	Kinderen maken spullen van mij kapot op school	0,16	0,33	0,21	-0,23	Te lage lading
Q30	Ik ben bang voor sommige klasgenoten	0,21	0,30	0,45	-0,26	
Q31	Q31 Ik voel me veilig in mijn klas	-0,54	-0,42	-0,45	0,71	Toch erin, vanwege kernvraag
Q32	Ik voel me veilig op het schoolplein	-0,39	-0,43	-0,42	0,74	
Q33	Ik voel me veilig op straat in de buurt van school	-0,28	-0,33	-0,27	0,65	
Q34	Ik voel me veilig tijdens de gym	-0,38	-0,31	-0,34	0,61	
Q29	Ik kan mijn klasgenoten vertrouwen	-0,56	-0,32	-0,27	0,40	
Q39	Ik durf mezelf te zijn in de klas	-0,41	-0,26	-0,43	0,37	Per klas andere factor
Q40	Ik ben bang uitgelachen te worden	0,26	0,30	0,70	-0,31	
Q41	Ik ben bang voor gek gezet te worden in de klas	0,32	0,38	0,72	-0,36	

		Wel- bevinden	Ondervindt agressie	Angst	Veiligheids- beleving	Waarom eruit?
Factor		1	2	3	4	
Q45	Ik denk dat er over mij wordt geroddeld	0,38	0,43	0,53	-0,34	
Q46	Ik ben bang dat ik word geschopt of geslagen op school	0,20	0,38	0,54	-0,31	
Q49	Ik voel me veilig op school	-0,58	-0,45	-0,44	0,66	Toch erin vanwege kernvraag
Q53	Als mijn juf of meester een vraag stelt aan de klas, durf ik hier antwoord op te geven	-0,19	-0,12	-0,20	0,21	
Q54	Ik ben bang om gepest te worden op school	0,29	0,39	0,70	-0,33	
Q56	Ik ga met angst naar school	0,23	0,35	0,47	-0,30	
Q42	Ik heb leuke klasgenoten	-0,76	-0,33	-0,28	0,32	
Q43	Ik vind dat ik genoeg vrienden heb op school	-0,55	-0,34	-0,46	0,30	Alpha if item deleted
Q44	Q44 Ik voel me prettig in de klas	-0,69	-0,45	-0,46	0,57	
Q47	Er zitten leuke kinderen in mijn klas	-0,76	-0,31	-0,26	0,35	
Q48	Ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten	-0,75	-0,38	-0,44	0,52	
Q51	Het is gezellig bij ons in de klas	-0,63	-0,34	-0,31	0,39	
Q55	Ik voel mij alleen in de klas	0,38	0,36	0,54	-0,22	
Q57	Ik vind dat ik te weinig vrienden heb op school	0,47	0,34	0,52	-0,20	Per klas andere factor en crossloading
Q58	Ik wil liever in een andere klas zitten	0,44	0,30	0,34	-0,30	Alpha if item deleted
Q59	Ik hoor erbij in de klas	-0,51	-0,34	-0,41	0,33	

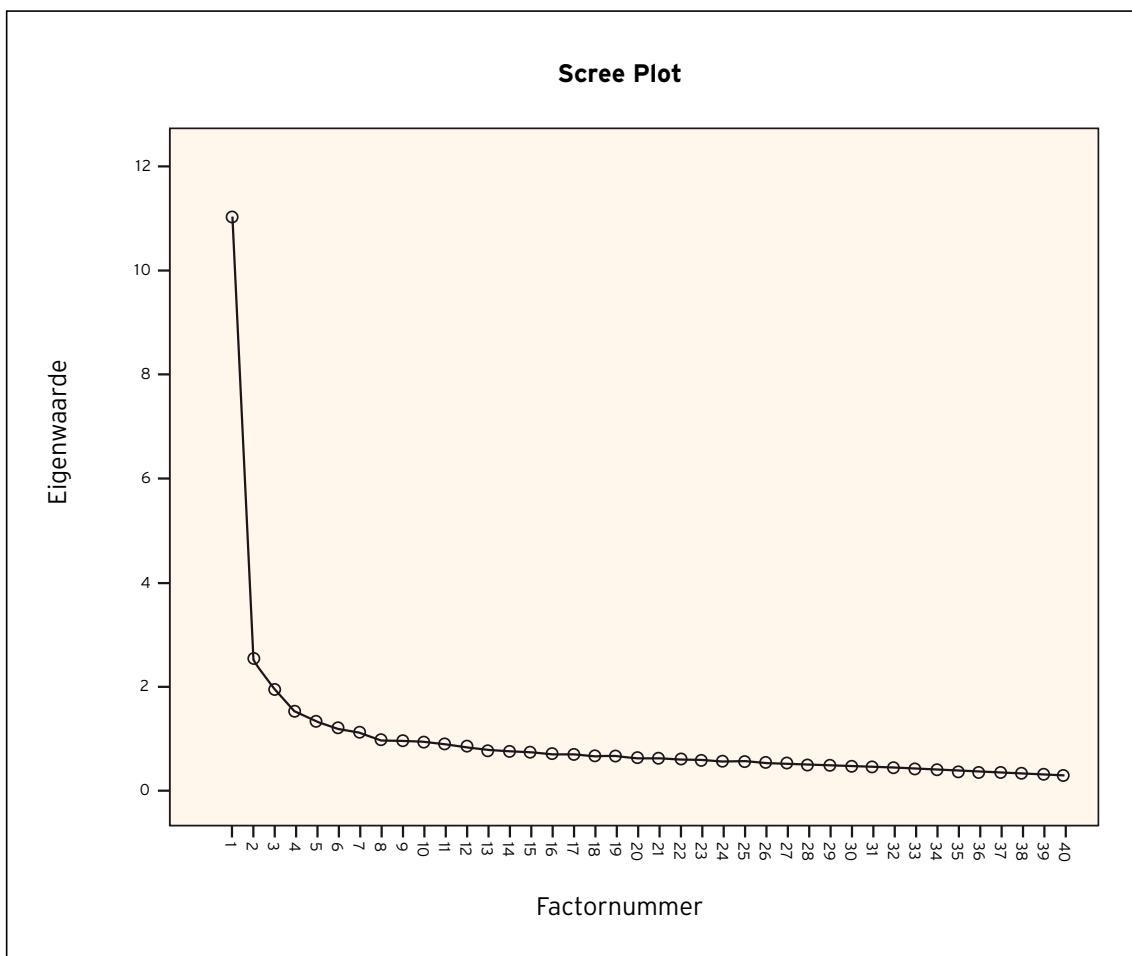
N.B. Kleuren geven hoogste lading aan per vraag. Geselecteerde vragen zijn dikgedrukt. Rechter kolom geeft aan waarom vragen niet geselecteerd zijn.

Tabel 2 | Correlatiematrix van de vier factoren

Factor	1	2	3	4
1	1	,40	,42	-,44
2		1	,52	-,44
3			1	-,44

1 = Welbevinden; 2 = Ondervindt agressie; 3 = Angst voor agressie; 4 = Veiligheidsbeleving.

Figuur 1 | Screeplot van factoranalyse

Uitslag van factoranalyse op klasniveau

De factoranalyse voor de klasvariabelen is uitgevoerd op de gemiddelde scores per vraag per klas. De variantie binnen de kinderen van de klas is immers niet relevant als het om een klassenvariabele gaat. Er is een Principal Axis Factoring analyse uitgevoerd omdat de steekproef hier veel kleiner was, namelijk het aantal klassen: 110. Omdat we samenhang tussen de factoren vooronderstelden, is een Oblimin rotatie uitgevoerd.

Het Kaiser-Meyer-Olkin Criterium voor de factoranalyseerbaarheid is met ,87 hoog te noemen (Palland, 2007). Het screeplot in Figuur 2 wijst op 3 factoren links van de knik (Catell, 1966) en er zijn ook drie factoren met een eigenwaarde boven de 1. De drie factoren verklaren samen 46% van de variantie. In Tabel 3 zijn de factorladingen weergegeven. De hoogste lading per vraag is gekleurd. Als criterium werd aangehouden: lading hoger dan ,45 en crossladingen lager dan ,45. Vervolgens zijn items eruit gehaald op basis van inhoud (dubbele inhoud) en op basis van alpha if item deleted. We wilden zo min mogelijk vragen over houden, met nog steeds een goede betrouwbaarheid. De geselecteerde items zijn dikgedrukt in Tabel 3. De correlatiematrix van de factoren is te zien in Tabel 4.

Tabel 3 | Factorladingen van de vragen op klasniveau

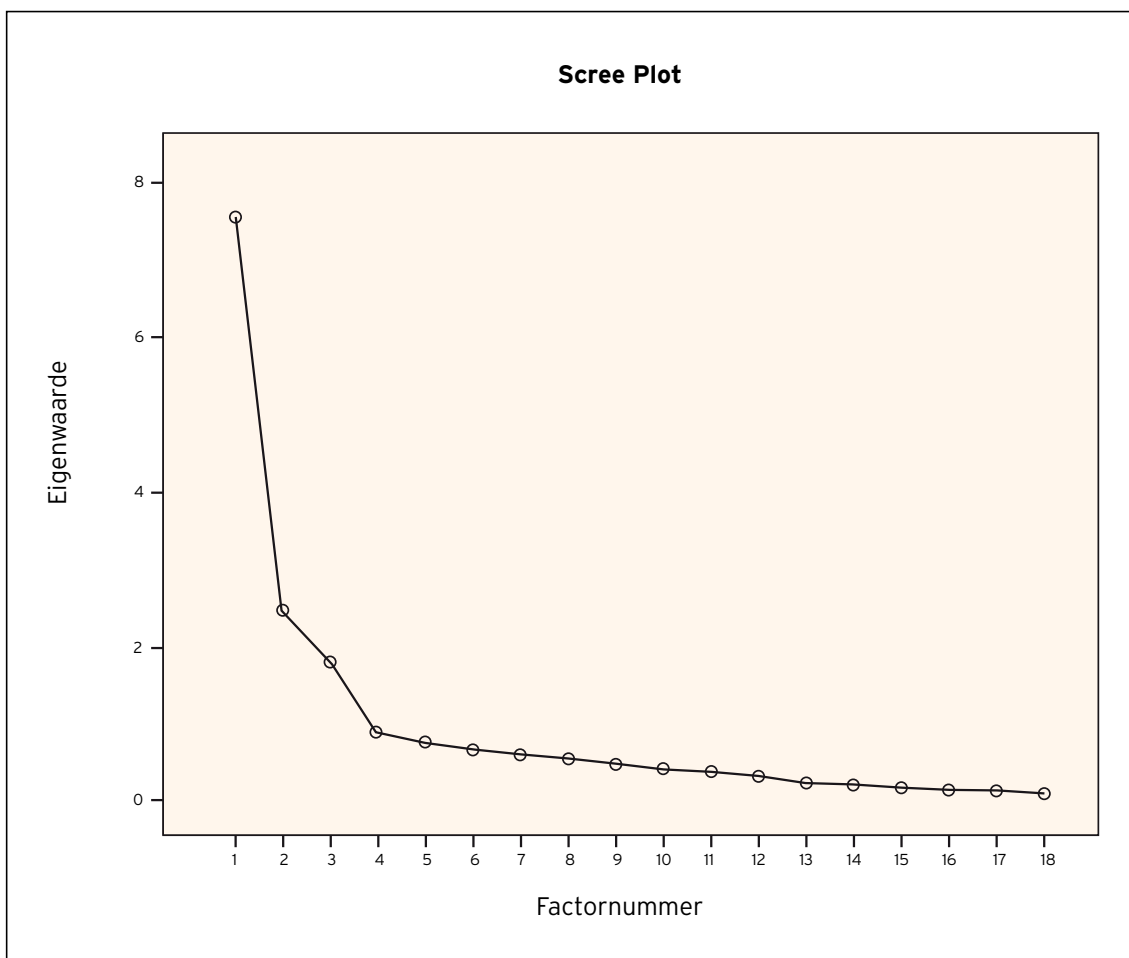
N= 110 klassen		Getuige van problemen in de klas	Leerkracht grijpt adequaat in	Gezag moet meer doen	Waarom eruit?
		1	2	3	
Q21_mean	In onze klas wordt gepest	0,84	-0,26	0,25	
Q22_mean	Kinderen in onze klas slaan en schoppen elkaar	0,78	-0,05	0,26	
Q23_mean	In onze klas wordt een kind buitengesloten	0,76	-0,31	0,16	
Q24_mean	In onze klas worden spullen stuk gemaakt	0,48	-0,38	0,47	crossloading >,45
Q25_mean	Er gaan vervelende berichtjes rond in de groepsapp	0,17	-0,43	-0,16	Inhoud past niet bij factor
Q26_mean	In onze klas lachen kinderen elkaar uit	0,83	-0,32	0,43	
Q27_mean	In onze klas speelt een kind vervelend de baas	0,73	-0,21	0,36	
Q28_mean	In onze klas worden kinderen bedreigd	0,54	-0,04	0,53	crossloading
Q001_mean	In onze klas worden kinderen uitgescholden	0,87	-0,38	0,27	
Q002_mean	In onze klas doen kinderen elkaar pijn	0,86	-0,12	0,35	

Q003_mean	In onze klas worden kinderen bang gemaakt	0,61	-0,08	0,52	crossloading
Q004_mean	In onze klas hoort iedereen erbij	-0,49	0,53	-0,10	crossloading
Q35_mean	Mijn juf of meester helpt kinderen die worden gepest	-0,21	0,73	-0,38	
Q36_mean	Mijn juf of meester moet meer doen om het veiliger te maken in de klas	0,46	-0,28	0,80	crossloading
Q37_mean	School moet meer doen om de overblijf veiliger te maken	0,32	-0,24	0,68	
Q38_mean	Mijn juf of meester kan problemen tussen kinderen goed oplossen	-0,20	0,79	-0,20	
Q50_mean	Mijn juf of meester zorgt ervoor dat ruzies worden uitgesproken	-0,22	0,74	-0,43	
Q52_mean	School moet meer doen om de school veiliger te maken	0,40	-0,35	0,87	

Tabel 4 | Correlatiematrix van de factoren op klasnivea

Factor	1	2	3
1	1	-0,26	0,34
2	-0,26	1	-0,16
3	0,34	-0,16	1

Figuur 2 | Screeplot van klasniveau vragen (Klas ziet problemen en gezag)

2.3 Itemoverzicht van de vijf schalen

In Tabel 5 zijn de geselecteerde items per schaal weergegeven.

Tabel 5 | Overzicht van de vragen per schaal

Welbevinden	Q29	Ik kan mijn klasgenoten vertrouwen
	Q42	Ik heb leuke klasgenoten
	Q47	Er zitten leuke kinderen in mijn klas
	Q48	Ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten
	Q51	Het is gezellig bij ons in de klas
	Q59	Ik hoor erbij in de klas

Veiligheidsbeleving	Q31	Ik voel me veilig in mijn klas
	Q32	Ik voel me veilig op het schoolplein
	Q33	Ik voel me veilig op straat in de buurt van school
	Q34	Ik voel me veilig tijdens de gym
	Q49	Ik voel me veilig op school
Ondervindt agressie	Q7	Kinderen schelden mij uit op school
	Q8	Mijn klasgenoten lachen mij uit
	Q9	Kinderen pesten mij op school
	Q12	Kinderen schoppen of slaan mij op school
	Q14	Eruit
	Q13	Kinderen doen mij pijn op school
	Q15	Kinderen bedreigen mij op school
	Q16	Kinderen dwingen mij om dingen te doen die ik niet wil
	Q17	Eruit
Angst voor agressie	Q30	Ik ben bang voor sommige klasgenoten
	Q40	Ik ben bang uitgelachen te worden
	Q41	Ik ben bang voor gek gezet te worden in de klas
	Q45	Ik denk dat er over mij wordt geroddeld
	Q46	Ik ben bang dat ik word geschopt of geslagen op school
	Q54	Ik ben bang om gepest te worden op school
	Q55	Ik voel mij alleen in de klas
	Q56	Ik ga met angst naar school
KLASSCHALEN		
Klas ziet problemen	Q21_mean	In onze klas wordt gepest
	Q23_mean	In onze klas wordt een kind buitengesloten
	Q22_mean	Kinderen in onze klas slaan en schoppen elkaar
	Q001	In onze klas worden kinderen uitgescholden
	Q002_mean	In onze klas doen kinderen elkaar pijn
	Q26	In onze klas lachen kinderen elkaar uit
	Q27	In onze klas speelt een kind vervelend de baas
Leerkracht treedt op	Q35_mean	Mijn juf of meester helpt kinderen die worden gepest
	Q38_mean	Mijn juf of meester kan problemen tussen kinderen goed oplossen
	Q50_mean	Mijn juf of meester zorgt ervoor dat ruzies worden uitgesproken

Hoofdstuk 3

Normen

3.1 Inleiding

Let op: de normen zijn gebaseerd op scores van andere Kanjerscholen. Het zou kunnen dat deze scores anders liggen dan het landelijk gemiddelde van alle scholen. Gezien de effectiviteit van de Kanjertraining (zie Vliek, 2015) zou te verwachten zijn dat de Kanjerscholen veiliger zijn dan gemiddelde scholen zonder training. Onderzoek dat start in 2016 zal hierover meer uitsluitsel kunnen geven. Aannemelijk is wel dat de wijze waarop de Kanjertraining wordt geïmplementeerd van invloed is op de hoogte van het effect en dus de sociale veiligheid op school. Voor nu betekent dit dat scholen die de uitslag bekijken van hun school, zich moeten realiseren dat de scores worden vergeleken met andere Kanjerscholen.

Om de scores van de leerlingen, klassen en scholen af te zetten tegen 'een gemiddelde', hebben we normen gemaakt. Hierbij hebben we gekeken wat gemiddelde scores waren voor kinderen individueel, maar ook voor klassen en voor scholen in zijn geheel. De scores van deze drie groepen hebben namelijk elk hun eigen standaarddeviatie. De normen die we geven zijn gebaseerd op een gevarieerde steekproef. Hieronder wordt de steekproef beschreven zoals die is gebruikt voor de normen op schoolniveau.

3.2 Beschrijving van de steekproef

Er zijn verschillende Kanjerscholen benaderd voor deelname aan het onderzoek naar deze vragenlijst. Sommigen zijn bereikt via het netwerk van Kanjercoördinatoren. In korte tijd zijn 27 scholen waarvan minstens één klas de vragenlijst heeft ingevuld bereid gevonden deel te nemen. Hiervan hebben we voor de schoolnormen één SBO school uit de normgroep gehaald en 3 scholen waarbij maar één klas de lijst had ingevuld (dat leek ons geen representatief deel van de school).

We geven hierna de beschrijving van deze steekproef van 23 scholen op verschillende aspecten: schoolgrootte, geografische verdeling over Nederland, mate van verstedelijking van de stad of het dorp, het percentage gewicht leerlingen van de school.

We vergelijken onze steekproef met de populatie van alle scholen in Nederland. De steekproef van 23 scholen is te klein om te toetsen of deze steekproef representatief is. Doel is dan ook een indruk te geven van de steekproef zodat scholen weten waar de scores van hun school mee vergeleken worden. De intentie is de normen bij te stellen zodra genoeg scholen de vragenlijst via KanVAS hebben ingevuld.

Schoolgrootte

De verdeling van kleine en grote scholen is weergegeven in Tabel 6. De steekproef bestaat uit relatief veel grote scholen ($N > 200$) t.o.v. het landelijk gemiddelde.

Tabel 6 | Verdeling van schoolgrootte

Schoolgrootte	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
Klein (N<200)	4	17	3337	51
Groot (N>200)	19	83	3160	49
Totaal	23	100	6497	100

Geografische verdeling

De verdeling van de scholen over de regio's is weergegeven in Tabel 7. Regio Noord bevat de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, de regio Oost bevat de provincies Overijssel, Gelderland en Flevoland. Regio West omvat de provincies Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland en de regio Zuid bestaat uit Noord-Brabant en Limburg.

De steekproef bevat scholen uit alle regio's. Er zijn relatief veel scholen uit regio West en relatief weinig scholen uit regio Zuid. Regio Oost en Noord lijken redelijk representatief vertegenwoordigd.

Tabel 7 | Geografische verdeling aantal scholen naar regio

Regio	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
Noord	2	9	960	15
Oost	6	26	1607	25
West	14	61	2726	42
Zuid	1	4	1203	19
Totaal	23	100	6496	100

Mate van verstedelijking

De gegevens over de verstedelijking zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de statistiek (CBS) uit 2008. (Er zijn hierna geen peilingen gedaan). Op grond van de omgevingsadressendichtheid is aan ieder postcodegebied een stedelijkheidsklasse toegekend. De verdeling van de scholen in de steekproef en in de populatie naar verstedelijking is weergegeven in Tabel 8.

Tabel 8 | Mate van verstedelijking van de schoolgebieden

Regio	Steekproef scholen N	%	Populatie scholen N	%
Noord	2	9	960	15
Oost	6	26	1607	25
West	14	61	2726	42
Zuid	1	4	1203	19
Totaal	23	100	6496	100

Leerlinggewicht

Voor elke school is bepaald welk percentage leerlingen (*P*) een leerlinggewicht heeft anders dan 0. Dit duidt op een relatief lage opleiding van een of beide ouders. Leerlingen kunnen het gewicht 0, 0,3 of 1,2 hebben. In Tabel 9 staat wat de betekenis is van deze gewichten. De gegevens zijn afkomstig van DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap). Het gaat om het aantal leerlingen zoals geregistreerd in het Basisregister Onderwijs (BRON) op 1 oktober 2016. De gegevens over het leerlinggewicht zijn weergegeven in Tabel 10. De verdeling van de scholen is op het oog aardig representatief voor de populatie scholen in Nederland.

Tabel 9 | Toelichting bij leerlinggewichten

Leerlinggewicht	Betekenis
0	Leerling van wie één van de ouders of beide ouders een opleiding heeft gehad van minimaal 3 jaar vmbo-gemengde leerweg/vmbo theoretische leerweg/mavo, minimaal 2 jaar havo/vwo, mbo, hbo of universiteit
0,3	Leerlingen van wie beide ouders of de ouder die belast is met de dagelijkse verzorging een opleiding heeft gehad van maximaal lbo/vbo, praktijkonderwijs of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg
1,2	Leerlingen van wie beide ouders een opleiding hebben gehad van maximaal basisonderwijs of (v)so-zmlk of van wie één van de ouders een opleiding heeft gehad van maximaal basisonderwijs of (v)so-zmlk en de andere ouder maximaal lbo/vbo praktijkonderwijs of vmbo basis- of kaderberoepsgerichte leerweg

Tabel 10 | Verdeling van het percentage leerlingen (*P*) met leerlinggewicht anders dan 0

Percentage leerlingen met gewicht anders dan 0	Steekproef	%	Populatie	%
$P < 10$	15	65	4426	68
$10 \leq P < 25$	7	30	1467	23
$25 \leq P$	1	4	604	9
	23	100	6497	100

Steekproefverdeling van de klassen

In Tabel 11 staat op hoeveel klassen de normering gebaseerd is.

Tabel 11 | Verdeling van de klassen over de groepen

Groep	Aantal klassen
5	25
6	27
7	23
8	22
5/6	2
6/7	3
7/8	2

Tabel 12 | Aantal kinderen in steekproef per groep en geslacht

	Jongen	Meisje	Totaal
5	254	267	521
6	346	320	666
7	280	282	562
8	273	255	528
Totaal	1153	1124	2277

3.3 Berekening van de ruwe scores

De leerlingen krijgen steeds een stelling te zien en kunnen kiezen uit vier antwoordopties: helemaal niet waar, beetje waar, vaak waar en helemaal waar of de opties nooit, soms, regelmatig en vaak, afhankelijk van de vraagstelling. Deze worden gescoord als 1,2,3 en 4. Vervolgens wordt automatisch in het systeem per schaal de gemiddelde score berekend door de som van deze scores te delen door het aantal items. De schaal score loopt daarmee automatisch ook van één tot en met vier. De items in de schaal Klas ziet problemen hebben de optie "Weet ik niet" erbij. De score wordt berekend op basis van de vragen die wel zijn ingevuld.

3.4 Verschillen tussen jongens en meisjes en klassen

Om te bepalen of er aparte normen moeten worden gemaakt voor verschillende groepen en seksen is getoetst of er significante verschillen bestaan tussen deze groepen. Op de schaal welbevinden bleken geen verschillen tussen groep 5 t/m 8 en geen verschil tussen jongens en meisjes. Op de drie overige schalen (Veiligheidsbeleving, Ondervindt agressie en Angst voor agressie) vonden we geen interacties in de ANOVA (groepseffecten verschilden niet tussen jongens en meisjes). Op alle drie de schalen bleken groep 5 en 6 anders te scoren dan groep 7 en 8. Veiligheidsbeleving nam toe en angst voor agressie en ondervonden agressie nam af. Kinderen in de normgroep gaan zich kennelijk steeds veiliger voelen op school naarmate ze ouder worden. Daarnaast vonden we dat meisjes hoger scoorden op Angst voor agressie, terwijl jongens meer agressie ondervonden. In Tabel 13 zijn de significante verschillen weergegeven. Alle significante verschillen hadden een effectgrootte boven de ,20, behalve het verschil tussen jongens en meisjes in groep 5 op Ondervindt agressie. Deze zijn in de normen dan ook samengenomen. De verschillen tussen groepen en tussen jongens en meisjes die significant zijn en noemenswaardig (effectgrootte boven ,20) zijn zichtbaar gemaakt in de grafieken B1 t/m B3 in Bijlage 1.

Tabel 13 | Verschillen tussen groepen en tussen jongens en meisjes

schaal	groep	M	SD	Normgroep N	Effectgrootte van geslacht (Mdiff/SDpooled)
Welbevinden	5,6,7,8	3,43	0,55	2283	
Veiligheidsbeleving	5&6	3,43	0,65	1193	-0,29 (tussen groepen)
	7&8	3,6	0,51	1090	

schaal	groep	M	SD	Normgroep N	Effectgrootte van geslacht (Mdiff/SDpooled)
Ondervindt agressie	5 jongen	1,41	0,54	254	0,13 (=klein)
	5 meisje	1,34	0,52	267	
	6 jongen	1,35	0,5	346	0,23
	6 meisje	1,24	0,43	320	
	7&8 jongen	1,23	0,38	553	0,31
	7&8 meisje	1,13	0,24	537	
Angst voor agressie	5&6 jongen	1,35	0,47	600	-0,23
	5&6 meisje	1,47	0,57	587	
	7&8 jongen	1,23	0,35	553	-0,31
	7&8 meisje	1,35	0,42	537	

3.5 Beschrijvende gegevens van de schalen

In Tabel 14 en 15 staan de beschrijvende gegevens (voor de hele steekproef van 2283 leerlingen uit groep 5 t/m 8) waaronder meetfout en de betrouwbaarheidsintervallen van de ware score (rond het gemiddelde). Met 95 procent zekerheid kan gesteld worden dat de ware score zich in dit interval bevindt: niet verder dan twee standaardmeetfouten van de geobserveerde score (Bryman, 2001). De standaardmeetfout geeft aan binnen welke foutmarge de ware score zich bevindt. De standaardmeetfout is berekend als $SE_m = SD\sqrt{1-\alpha}$. Als voorbeeld: met 95% zekerheid zal de ware score van iemand die een geobserveerde score van 1,5 heeft op de test liggen tussen 1,5 +/- 1,96 maal de standaardmeetfout. Hoe kleiner de SE_m hoe nauwkeuriger het instrument meet. Voor de schalen Leerkracht treedt op en Klas ziet problemen zijn de scores van de kinderen per klas gemiddeld en is over deze klasscores de meetfout berekend, N=104 klassen.

Tabel 14 | Beschrijvende gegevens van de schalen op individueel niveau

Schaal	N	min	max	M	SE _m	SD	Scheefheid	Kurtosis	M-1,96*SE _m	M+1,96*SE _m
Veiligheidsbeleving	2283	1	4	3,51	0,25	0,60	-1,47	2,01	3,02	4,01
Welbevinden	2283	1	4	3,43	0,22	0,55	-1,21	1,39	3,00	3,87
Ondervindt agressie	2283	1	4	1,26	0,19	0,43	2,37	6,23	1	1,63
Angst voor agressie	2283	1	3,88	1,35	0,20	0,47	1,99	4,36	1	1,75

Tabel 15 | Beschrijvende gegevens van de schalen op klasniveau

Schaal	N	min	max	M	SE _m	SD	Scheefheid	Kurtosis	M-1,96*SE _m	M+1,96*SE _m
Klas ziet problemen	104	1,12	3,13	1,92	0,11	0,42	0,58	-0,13	1,70	2,13
Leerkracht treedt op	104	2,86	3,97	3,46	0,09	0,23	-0,40	-0,22	3,29	3,64

De visuele weergave van de verdelingen van de scores op individueel, klas- en schoolniveau zijn te vinden in bijlage 2.

3.6 Normen

Normen op het niveau van de individuele leerling

We benadrukken hier nogmaals dat de normen gebaseerd zijn op een steekproef met enkel Kanjerscholen. Normen zijn bedoeld om de scores van een leerling in perspectief kunnen zien: hoe scoort deze leerling ten opzichte van andere leerlingen van andere kanjerscholen? Omdat blijkt dat de scores in de normgroep soms verschilden tussen jongens en meisjes en tussen groepen, is ervoor gekozen de normen ook in deze groepen te geven.

In Tabel 16 zijn de normen weergegeven. We vinden het zinvol dat een leerkracht signaleert wanneer een leerling zich onveilig voelt. Het is ook zinvol te signaleren welke kinderen zich juist erg veilig voelen. In de aanpak zou je deze leerlingen kunnen inzetten als steunend (maatje). Vandaar dat we hebben gekozen voor een normverdeling in vieren: Maximale score (donkergroen), Net zo veilig als normgroep (lichtgroen), Aandacht gewenst (oranje) en Valt in onveiligste 5% van normgroep: actie nodig. De grenzen zijn gebaseerd op percentielen van 5, 20 en maximale score. Bij de positieve schalen (welbevinden en veiligheidsbeleving) komt lichtgroen overeen met een score tussen het 20e percentiel en de maximale score, oranje zijn scores tussen 5e en 20e percentiel en rood zijn de kinderen die vallen in de laagste 5 percentiel van de normgroep. Voor de schalen Ondervindt agressie en Angst voor agressie zijn de grenzen omgekeerd: Minimale score, 80e en 95e percentiel.

Maximale score	Net zo veilig als normgroep	Aandacht gewenst (5e - 20e percentiel van normgroep)	Valt in onveiligste 5% van normgroep: actie nodig
-----------------------	------------------------------------	---	--

Tabel 16 | Normen voor de verschillende schalen per normgroep

NORMEN KINDEREN		rood	oranje	groen	donker-groen
Schaal	GROEP	kleiner of gelijk aan			
Welbevinden	5,6,7,8	2,33	2,33 - 3	3 - 3,99	4
Veiligheidsbeleving	5&6	2,2	2,2 - 3	3 - 3,99	4
Veiligheidsbeleving	7&8	2,6	2,6 - 3,2	3,2 - 3,99	4

NORMEN KINDEREN		rood	oranje	groen	donker- groen
Schaal	GROEP	groter of gelijk aan			
Angst voor agressie	5&6 jongen	2,25	1,63 - 2,25	1,01-1,63	1
Angst voor agressie	5&6 meisje	2,75	1,88 - 2,75	1,01 - 1,88	1
Angst voor agressie	7&8 jongen	2	1,38 - 2	1,01- 1,38	1
Angst voor agressie	7&8 meisje	2,25	1,63 - 2,25	1,01 - 1,63	1
Ondervindt agressie	5	2,71	1,71 - 2,71	1,01 - 1,71	1
Ondervindt agressie	6 jongen	2,43	1,71 - 2,43	1,01 - 1,71	1
Ondervindt agressie	6 meisje	2,14	1,43 - 2,14	1,01 - 1,43	1
Ondervindt agressie	7&8 jongen	2	1,43 - 2	1,01 - 1,43	1
Ondervindt agressie	7&8 meisje	1,71	1,29 - 1,71	1,01 - 1,29	1

Normen op het niveau van de klas

Om de gemiddelde scores van een klas te kunnen vergelijken met andere klassen, zijn aparte normen gemaakt op klasniveau. De klassen worden vergeleken met 104 andere klassen van Kanjerscholen, zoals beschreven onder 3.2 Steekproef. De normen zijn apart voor de groepen gemaakt omdat in sommige gevallen de gemiddelde klassenscore verschilde tussen de groepen. Ook hier is een indeling gemaakt in vier groepen. De betekenis van de donkergroene scores zijn iets anders: hier is geen sprake van de maximale score op een schaal zoals dat bij kinderen kan zijn (het gaat immers over een klasgemiddelde, dan zou een klas wel erg perfect scoren), hier hebben we de grens van de hoogste 20% van de klassen genomen. Wij vinden het zinvol dat een school weet dat een klas erg veilig functioneert. Dit positieve signaal kan andere leerkrachten stimuleren bij hun collega te gaan kijken en wellicht te kunnen leren van wat er zo goed gaat in deze groep. Bovendien zorgt aandacht voor het positieve dat dit toeneemt: dat is een van de aanknopingspunten van de Kanjertraining: alles waar benzine naar toe gaat, dat wordt groter. Een school kan met een donkergroene score de aandacht vestigen op deze positieve groep. Daarnaast scoort met deze normen 60% van de klassen licht groen, 15% oranje en 5% rood. In Tabel 17 zijn de normen weergegeven op klasniveau.

Valt in veiligste 20% van normgroep	Net zo veilig als normgroep	Aandacht gewenst	Valt in onveiligste 5% van normgroep: actie nodig
--	--------------------------------	------------------	---

Tabel 17 | Normen op het niveau van de klas

NORMEN KLASSEN		rood	oranje	groen	donkergroen
Schaal	GROEP	kleiner of gelijk aan			
Welbevinden	5,6,7,8	3,02	3,02 - 3,28	3,28 - 3,59	3,59 en groter
Veiligheidsbeleving	5&6	3,03	3,03 - 3,27	3,27 - 3,60	3,60 en groter
Veiligheidsbeleving	7&8	3,25	3,25-3,46	3,46 - 3,73	3,73 en groter
Leerkracht treedt op	5,6,7,8	3,05	3,05-3,22	3,22-3,65	3,65 en groter

NORMEN KLASSEN		rood	oranje	groen	donkergroen
Schaal	GROEP	groter of gelijk aan			
Angst voor agressie	5&6	1,73	1,56-1,73	1,27-1,56	1,27 en kleiner
Angst voor agressie	7&8	1,46	1,38-1,46	1,21-1,38	1,21 en kleiner
Ondervindt agressie	5&6	1,76	1,5-1,76	1,22-1,5	1,22 en kleiner
Ondervindt agressie	7&8	1,45	1,25-1,45	1,10-1,25	1,10 en kleiner
Klas ziet problemen	5,6,7,8	2,7	2,28-2,7	1,55-2,28	1,55 en kleiner

Normen voor schoolgemiddelde

De normen op schoolniveau zijn weergegeven in Tabel 18. De gemiddelde scores van de school kunnen zo worden vergeleken met andere kanjerscholen. Dit zijn er nu 23 zoals beschreven onder 3.2 Steekproef. De verdeling is hier gelijk als bij de klasnormen: 5% rood, 15% oranje, 60% lichtgroen en 20% donkergroen.

Valt in veiligste 20% van normgroep	Net zo veilig als normgroep	Aandacht gewenst	Valt in onveiligste 5% van normgroep: actie nodig
--	--------------------------------	------------------	---

Tabel 18 | Normen op schoolniveau

SCHOOLNORMEN	rood	oranje	groen	donkergroen
Schaal	lager of gelijk aan			
Welbevinden	3,01	3,01-3,34	3,34-3,5	3,5 en hoger
Veiligheidsbeleving	3,1	3,10 - 3,36	3,36 - 3,6	3,6 en hoger
Leerkracht treedt op	3,11	3,11 - 3,36	3,36 - 3,53	5,53 en hoger
Schaal	hoger of gelijk aan			
Angst voor agressie	1,68	1,43 - 1,68	1,27 - 1,43	1,27 of lager
Ondervindt agressie	1,55	1,39 - 1,55	1,18 - 1,39	1,18 of hoger
Klas ziet problemen	2,61	2,09-2,61	1,61-2,09	1,61 of lager

Hoofdstuk 4

Betrouwbaarheid

4.1 Betrouwbaarheid op basis van inter-itemrelaties

Voor alle schalen is de interne consistentie berekend in de steekproef van 2283 leerlingen van groep 5 t/m 8 van kanjerbasisscholen. In Tabel 19 en 20 zijn de Cronbach's alpha's weergegeven voor alle schalen. Omdat er verschillen tussen geslachten en tussen groepen zijn gevonden in gemiddelde scores, zijn de betrouwbaarheden ook apart voor deze groepen bekeken, zie Tabel 21.

Tabel 19 | Interne consistentie per subschaal

Schaal (aantal items)	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8	Totaal
Veiligheidsbeleving (5)	0,81	0,83	0,81	0,82	,82
Welbevinden (6)	0,82	0,84	0,85	0,84	,84
Aantasting sociale veiligheid (7)	0,82	0,82	0,8	0,70	,81
Angst (8)	0,8	0,83	0,79	0,78	,81

Tabel 20 | Interne consistentie van klasschalen, gebaseerd op de gemiddelde score van ieder item per klas.

Schaal (aantal items)	groep 5	groep 6	groep 7	groep 8	Totaal
Klas ziet problemen (7)	0,91	0,93	0,94	0,96	,93
Leerkracht treedt op (3)	0,63	0,84	0,83	0,93	,85

Tabel 21 | Interne consistentie voor de schalen waarbij verschillend gescoord werd tussen groepen en jongens en meisjes (zie Beschrijvende gegevens van de schalen)

Schaal	groep	N	Cronbach's alpha
Ondervonden agressie	groep 5 & 6	1237	,83
	groep 7 & 8	1139	,77
Angst voor agressie	Groep 5&6 jongen	635	,79
	Groep 5&6 meisje	596	,83
	Groep 7&8 jongen	582	,77
	Groep 7&8 meisje	557	,78
Veiligheidsbeleving	groep 5 & 6	1237	,82
	groep 7 & 8	1139	,82

4.2 Stabiliteit van de scores: test-hertestbetrouwbaarheid

Om de stabiliteit van de scores op de vragenlijst te meten is de test-hertest betrouwbaarheid berekend. Verschillende resultaten op verschillende momenten geven aan dat een test in de tijd minder stabiel is en momentfactoren kennelijk een rol spelen bij de testafname. De test-hertest betrouwbaarheid wordt bepaald aan de hand van twee meetmomenten. De tijd tussen deze meetmomenten moet lang genoeg zijn om het effect van herinnering uit te schakelen maar niet te lang omdat anders mogelijk tussentijdse veranderingen (zoals een persoonlijkheidskenmerk of kennis) gemeten worden. De correlatie tussen beide metingen geeft een schatting van de test-hertest betrouwbaarheid (Van den Brink, 1998). De hoogte van de correlatie hangt samen met de interne consistentie van een test. Met de interne consistentie wordt aangegeven of verschillende onderdelen van een test in voldoende mate samenhangen. Een lage interne consistentie van een test is oorzaak dat de maximale waarde van de test-hertest betrouwbaarheid ook laag is.

Hiervoor zijn de gegevens van 420 leerlingen gebruikt die de vragenlijst twee keer hebben ingevuld met gemiddeld 6 weken ertussen. De steekproef is gevormd door Kanjerscholen te benaderen met de vraag of ze de vragenlijst twee keer wilden invullen, met een tussentijd van 6 weken. Sommige scholen vulden de lijst in op papier (wanneer een school dit graag wilde), andere scholen deden dit digitaal. In de tussentijd gingen de kinderen gewoon naar school. Per schaal is gekeken naar outliers in het scatterplot. Er zijn per schaal 3 tot 6 outliers uit de analyse gelaten. In Tabel 22 zijn de test-hertest betrouwbaarheden weergegeven met daarachter het aantal leerlingen van de steekproef. Voor de test-hertest betrouwbaarheid is de grootte van de samenhang in navolging van Evers (2004) voldoende als geldt $0.60 < r < 0.70$ en goed als $r \geq 0.70$. In Tabel 22 is te zien dat Veiligheidsbeleving een voldoende test-hertest betrouwbaarheid heeft ($r = ,64$), de schalen Angst voor agressie, Ondervindt agressie en Welbevinden hebben alle drie een goede test-hertest betrouwbaarheid van respectievelijk ,70, ,75 en ,71.

De test-hertest betrouwbaarheid voor klassen is weergegeven in Tabel 23. Hier is te zien dat wanneer de scores van een klas gemiddeld worden en de lijst 6 weken later weer wordt afgenomen, deze correlaties erg hoog zijn: tussen ,80 en ,93. Het betreft 19 klassen.

Alle genoemde correlaties zijn significant met $p < ,001$.

Tabel 22 | Test-hertest betrouwbaarheid

Schaal	Test-hertest correlatie	N leerlingen
Welbevinden	,71	416
Veiligheidsbeleving	,64	415
Ondervindt agressie	,75	417
Angst voor agressie	,70	414

Tabel 23 | Test-hertest betrouwbaarheid op klasniveau, 19 klassen

Schaal	Test-hertest correlatie
Welbevinden	,80
Veiligheidsbeleving	,81
Ondervindt agressie	,93
Angst voor agressie	,85
Klas ziet problemen	,84
Leerkracht treedt adequaat op	,86

Tabel 24 | Verschillen getoetst tussen test en her-testmeting

Stabiliteit over 6 weken	M	N	SD	t	df	Sig. (2-zijdig)	Effect grootte
Welbevinden	3,48	416	0,52	-3,13	415	0,002	-0,12
Welbevinden M2	3,54	416	0,51				
Veiligheidsbeleving	3,60	415	0,54	-0,395	414	0,693	-0,02
Veiligheidsbeleving M2	3,61	415	0,56				
Angst voor agressie	1,34	414	0,43	4,039	413	0,000	0,16
Angst voor agressie M2	1,27	414	0,43				
Ondervonden agressie	1,24	417	0,40	1,292	416	0,197	0,05
Ondervonden agressie M2	1,22	417	0,39				

N.B. t-toets voor het verschil tussen meting 1 en meting 2 (M2), 6 weken later. Welbevinden neemt significant toe en Angst voor agressie neemt significant af. Effectgroottes zijn echter verwaarloosbaar klein, < ,20. Klas ziet problemen neemt significant af met een kleine effectgrootte van ,29.

Tabel 25 | Verschillen getoetst tussen test en her-testmeting

Stabiliteit over 6 weken: klasmiddelde	M	N	SD	t	df	Sig. (2-zijdig)	Effect grootte
Welbevinden	3,45	19	0,14	-2,23	18	0,04	-0,35
Welbevinden M2	3,51	19	0,19				
Veiligheidsbeleving	3,56	19	0,22	-0,58	18	0,57	-0,04
Veiligheidsbeleving M2	3,57	19	0,23				
Angst voor agressie	1,37	19	0,16	3,35	18	0,00	0,38
Angst voor agressie M2	1,31	19	0,15				
Ondervonden agressie	1,27	19	0,18	1,54	18	0,14	0,17
Ondervonden agressie M2	1,24	19	0,16				
Klas ziet problemen	1,96	19	0,37	2,29	18	0,03	0,29
Klas ziet problemen M2	1,85	19	0,38				
Leerkracht treedt adequaat op	3,48	19	0,22	1,21	18	0,24	0,17
Leerkracht treedt adequaat op M2	3,44	19	0,25				

Om te bekijken of de scores niet stelselmatig (met een goede correlatie) van elkaar verschillen over tijd zijn in Tabel 24 en 25 de gemiddelden en standaarddeviaties weergegeven met de uitkomsten van de gepaarde t-toetsen voor het verschil tussen de gemiddelden op individueel en klassenniveau. Effectgroottes (Cohen's $d = M1-M2/SD_{pooled}$) zijn tevens weergegeven.

Op individueel niveau verschillen de twee metingen op Veiligheidsbeleving en Ondervindt agressie niet significant van elkaar. De scores op Welbevinden en Angst voor agressie verschillen weliswaar significant van elkaar, maar deze verschillen zijn zo klein dat ze niet betekenisvol zijn (volgens Cohen (1988): kleiner dan ,2). Op klasniveau zijn 19 klassen vergeleken 6 weken na elkaar. De klassen blijken gemiddeld na 6 weken een hoger welbevinden te hebben (effectgrootte ,35), minder angst voor agressie (effectgrootte ,38), en significant minder problemen in de klas te zien met een effectgrootte van ,29. Deze effecten zijn klein volgens de richtlijn van Cohen (1988): tussen ,2 en ,5. Interessant is dat alle effecten positief zijn: de klassen gaan vooruit in 6 weken. Zou het invullen van de lijst positieve effecten hebben? Het is prettig te constateren dat het invullen van de lijst in elk geval geen negatief effect lijkt te hebben op de ervaren veiligheid en welbevinden in de klas. De andere schalen zijn niet veranderd in het 6 weken tijdsinterval. Het is zinvol deze meting nog eens te doen met meer klassen, 19 klassen is toch een beperkte steekproef om hier harde uitspraken over te kunnen doen.

De correlaties zijn hoog voor de klasniveau schalen. De test-hertest correlaties samen met de vergelijking van de gemiddeldes geven aan dat de scores op de subschalen van deze vragenlijst voldoende tot goed stabiel zijn over een tijdsinterval van 6 weken.

Hoofdstuk 5

Validiteit

De validiteit geeft aan in hoeverre een vragenlijst meet wat hij beoogt te meten. Allereerst wordt in 5.1 naar de interne structuur van de Sociale veiligheidslijst gekeken. Hier zijn de onderlinge relaties tussen de items en de subschalen van belang. Hier is de kernvraag: Hangen de items samen zoals verwacht: blijkt uit de onderzoeksgegevens dat de vragen in te delen zijn in de factoren zoals conceptueel wordt verondersteld? Vervolgens wordt de externe structuur van de vragenlijst onderzocht: hangen de subschalen samen met andere instrumenten zoals je theoretisch zou verwachten? En zijn er verschillen in scores tussen relevante groepen kinderen? Omdat deze vragenlijst niet is bedoeld voor 'voorspellend gebruik' is predictieve validiteit niet van toepassing.

5.1 Interne structuur: Dimensionaliteit van de scores

Voor deze analyse is dezelfde steekproef gebruikt met 2283 kinderen van groep 5 t/m 8. In een ML factoranalyse is gekeken of de geselecteerde items inderdaad passen in een vierfactoren model. Het Kaiser-Meyer- Olkin Criterium voor de factoranalyseerbaarheid is met ,941 hoog te noemen (Palland, 2007). De vier factoren verklaarden in totaal 45,4% van de variantie. Het screeplot gaf een bevestiging voor een vierfactoren model, zie Bijlage 3. In Tabel B1 (pagina 51) is te zien dat dezelfde vragen weer tot de beoogde subschalen behoren nu alleen de geselecteerde items zijn meegenomen.

In Tabel B2 (pagina 52) zijn de correlaties tussen de subschalen weergegeven. Hieraan is te zien dat de concepten redelijk samenhangen (r tussen ,42 en ,56). Concluderend betekent dit dat deze vragenlijst vier afzonderlijke concepten meet die onderling licht samenhangen.

Hetzelfde is gedaan voor de items van de schalen Leerkracht treedt op en Klas ziet problemen. Het Kaiser-Meyer- Olkin Criterium voor de factoranalyseerbaarheid is ,886. De twee factoren verklaarden in totaal 49,5% van de variantie. Het screeplot gaf een bevestiging voor een twee factoren model. De factorladingen zijn weergegeven in Tabel B3 van Bijlage 3 (pagina 52). Hierin is te zien dat ook hier dezelfde vragen laden op de twee factoren. De twee factoren hadden een correlatie van -,31. Deze resultaten geven steun voor de interne validiteit van de vragenlijst. Voor deze analyse is dezelfde steekproef gebruikt met 2283 kinderen van groep 5 t/m 8.

5.2 Psychometrische kwaliteit van de items

De gemiddelden, standaarddeviaties en item-rest correlaties van de items zijn weergegeven in Tabel 26. Hiervoor is dezelfde steekproef gebruikt met 2283 kinderen van groep 5 t/m 8. Alle items hadden een minimumscore van 1 en een maximumscore van 4. De item-rest correlaties van alle items zijn groter dan ,42 wat erop duidt dat alle items goed samenhangen met de rest van de items in de schaal waarin ze zijn ingedeeld.

Tabel 26 | Gemiddelden (M), standaarddeviaties (SD) en item-rest correlaties van de items

		M	SD	Item-rest correlatie
Q29	Ik kan mijn klasgenoten vertrouwen	3,12	0,80	0,55
Q42	Ik heb leuke klasgenoten	3,50	0,72	0,67
Q47	Er zitten leuke kinderen in mijn klas	3,54	0,73	0,69
Q48	Ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten	3,45	0,76	0,70
Q51	Het is gezellig bij ons in de klas	3,44	0,72	0,59
Q59	Ik hoor erbij in de klas	3,56	0,76	0,48
Q31	Ik voel me veilig in mijn klas	3,51	0,78	0,65
Q32	Ik voel me veilig op het schoolplein	3,44	0,82	0,67
Q33	Ik voel me veilig op straat in de buurt van school	3,37	0,88	0,57
Q34	Ik voel me veilig tijdens de gym	3,64	0,70	0,56
Q49	Ik voel me veilig op school	3,60	0,70	0,63
Q30	Ik ben bang voor sommige klasgenoten	1,25	0,63	0,43
Q40	Ik ben bang uitgelachen te worden	1,43	0,78	0,61
Q41	Ik ben bang voor gek gezet te worden in de klas	1,49	0,82	0,63
Q45	Ik denk dat er over mij wordt geroddeld	1,63	0,87	0,49
Q46	Ik ben bang dat ik word geschopt of geslagen op school	1,27	0,69	0,50
Q54	Ik ben bang om gepest te worden op school	1,39	0,79	0,63
Q55	Ik voel mij alleen in de klas	1,24	0,65	0,45
Q56	Ik ga met angst naar school	1,11	0,45	0,42
Q7	Kinderen schelden mij uit op school	1,41	0,79	0,58
Q8	Mijn klasgenoten lachen mij uit	1,31	0,66	0,52
Q9	Kinderen pesten mij op school	1,26	0,66	0,60
Q12	Kinderen schoppen of slaan mij op school	1,30	0,69	0,61
Q13	Kinderen doen mij pijn op school	1,32	0,68	0,64
Q15	Kinderen bedreigen mij op school	1,10	0,43	0,47
Q16	Kinderen dwingen mij om dingen te doen die ik niet wil	1,14	0,48	0,42

5.3 Convergente en discriminante validiteit

5.3.1 Steekproef

De steekproef bestaat uit scholen die vanuit Stichting Kanjertraining benaderd zijn om de vragenlijsten in te vullen ten behoeve van de validiteitsmeting. Per vragenlijst wordt hieronder in de tabellen steeds aangegeven hoeveel leerlingen de lijst hebben ingevuld. De steekproef bestaat steeds uit leerlingen van groep 5 t/m groep 8 afkomstig van kanjerbasisscholen. Om de leerlingen en leerkrachten niet te veel te belasten deed iedere school mee met een aantal van de instrumenten.

5.3.2 Instrumenten

SchoolVragenLijst

De SchoolVragenLijst (SVL) is gedeeltelijk afgenomen, namelijk de subschalen Plezier op school, Relatie met de leerkracht, Sociaal aanvaard voelen en samen vormt dit de schaal Welbevinden (Smits & Vorst, 1990). De validiteit en betrouwbaarheid van deze subschalen zijn voldoende tot goed bevonden (Smits & Vorst, 1990). Cronbach's alpha's (α) waren: α Plezier op school = ,84, α Sociaal aanvaard voelen = ,90, α Relatie met de leerkracht = ,83 en α Welbevinden = ,91. De Schoolvragenlijst werd aangeboden via de computer direct na de Sociale veiligheidslijst. Deze zijn dus op dezelfde dag afgenomen.

Kanjervragenlijst

De Kanjervragenlijst (Vliek, Riet & Weide, 2012) is een betrouwbaar en valide instrument om vier aspecten te meten van het sociaal functioneren van kinderen op school in groep 5 t/m 8. De vier subschalen zijn Negatieve intenties (Cronbach's alpha: ,85), Ongelukkig somber (α = ,86), Onrustig verstorend (α = ,81) en Hulpvaardig sociaal (α = ,85).

Op sommige scholen was de Kanjervragenlijst al ingevuld voordat de Sociale veiligheidslijst werd ingevuld. Op andere scholen stond gepland dat de lijst erna werd ingevuld. Hierdoor is er een grotere spreiding in het tijdsinterval tussen de lijsten. Het gemiddeld aantal dagen tussen de afnames was 14,5 ($SD = 13,5$, min. = 0, max. = 48 dagen).

Sociometrische ratings

We gebruikten een uitgebreide vorm van Sociometrische ratings (Singleton & Asher, 1977).

Elk kind gaf voor alle andere kinderen uit zijn klas op een vijfpuntsschaal aan hoe graag hij/zij met hen omgaat. Bij deze vijfpuntsschaal, lopend van 'helemaal niet graag' tot 'heel graag', werd elk schaalpunt vergezeld van een zeer triest, triest, neutraal, blij of zeer blij gezichtje (gekleurd rood, oranje, geel, licht groen en donker groen). Op basis van deze beoordelingen kreeg elk kind een gemiddelde score, die een aanduiding is van hoe graag zijn of haar klasgenoten met hem of haar omgaan. Eerder onderzoek (Donders & Verschueren, 2004) laat zien dat deze scores sterk samenhangen ($r = ,80$ en $,85$) met sociale preferentiescores (drie nominaties geven, zoals veel wordt gebruikt). De correlatie die zij vonden tussen de sociometrische ratingscores op negen- en op twaalfjarige leeftijd bedroeg ,55 (Donders & Verschueren, 2004). Het is belangrijk hierbij op te merken dat deze zogenaamde sociometrische status geen kenmerken van individuele kinderen zelf is, maar van de gehele klas. Als een kind door een bepaalde klas wordt afgewezen is dat een activiteit van die klas, die het resultaat is van een wisselwerking tussen kind en klasgenoten. Het is geen beschrijving van het gedrag van het kind zelf (Orobio de Castro, Goossens & Olthof, xxx). Tevens werd van de gegeven scores ook een gemiddelde gemaakt, dat aangeeft hoe de leerling zijn klasgenoten gemiddeld beoordeelt. Deze maat noemen we "Kijk op de klas". Daarnaast kreeg ieder kind een tweede vraag te beantwoorden, namelijk "Welke smiley kiest deze klasgenoot voor jou denk je?". Hiermee werd sociaal aanvaard voelen gemeten (de zelf ingeschatte sociometrische status).

Gemiddeld zaten er 9,8 dagen (minimaal 2 en maximaal 20 dagen) tussen de afname van de sociometrische ratings en de Sociale Veiligheidslijst.

De sociometrische ratings maken onderdeel uit van het Kanjervolg- en Adviesstelsel dat veel scholen gebruiken die met de Kanjertraining werken. Doordat er twee versies bestaan van dit instrument (voor onderbouw en bovenbouw) en leerkrachten kennelijk niet altijd de juiste versie hebben geselecteerd, is bij sommige kinderen één vraag gesteld (Hoe graag ga je om met deze leerling?). Bij de meeste kinderen zijn twee vragen gesteld (voorgaande en Welke smiley kiest deze klasgenoot voor jou denk je?). Daardoor is het aantal leerlingen voor Sociaal aanvaard voelen iets lager dan voor Kijk op de klas en Sociometrische status.

Hypothesen over de samenhang met andere instrumenten

De instrumenten die naast de Sociale veiligheidslijst zijn afgenomen zijn allemaal leerlingvragenlijsten. Op de schoolvragenlijst en de Kanjervragenlijst vullen de kinderen in hoe ze zich voelen op school en hoe ze vinden dat ze zich gedragen op school. In het sociogram geven de kinderen aan hoe graag ze willen omgaan met hun klasgenoten en wat ze verwachten van hun klasgenoten: hoe graag willen zij met hen omgaan? Deze drie lijsten maken het mogelijk te onderzoeken hoe de verschillende subschalen van de Sociale veiligheidslijst zowel op leerlingniveau als op klasniveau samenhangen. Het concept welbevinden zoals gedefinieerd door de inspectie en zoals hier gehanteerd met hoe prettig een kind zich voelt tussen zijn klasgenoten. We verwachten een positieve samenhang met Sociaal aanvaard voelen van de schoolvragenlijst, negatief met ongelukkig somber van de Kanjerlijst en positief met Sociometrische status en met Sociaal aanvaard voelen gemeten met de sociometrische ratings. Thomaes, Reijntjes, Orobio de Castro en Bushman (2009) vonden dat kinderen met een realistisch zelfbeeld (verwachte status komt overeen met werkelijke status) minder kwetsbaar waren bij sociale uitsluiting. Kinderen die zichzelf te positief of te negatief inschatten, bleken de meeste emotionele stress te ervaren wanneer zij sociaal werden afgewezen. Wij verwachten daarom kwadratische verbanden tussen realistisch zelfbeeld en welbevinden, veiligheidsbeleving en ondervindt agressie. We hebben dit in een regressieanalyse bekeken. We verwachten dat de regressielijnen hun dal of piek hebben bij 0: een realistisch zelfbeeld.

Uitslag

In de Tabellen 27 t/m 32 zijn de resultaten weergegeven van de correlaties met de andere instrumenten.

Tabel 27 | Correlaties met de Schoolvragenlijst

	Plezier op school	Sociaal aanvaard voelen	Relatie met de leerkracht	Welbevinden
Welbevinden	,473**	,663**	,364**	,608**
Veiligheidsbeleving	,391**	,533**	,328**	,507**
Angst voor agressie	-,286**	-,588**	-,262**	-,457**
Ondervindt agressie	-,297**	-,470**	-,257**	-,414**
Klas ziet problemen	-,098**	-,165**	-,141**	-,161**
Leerkracht treedt op	,358**	,279**	,450**	,438**

N = 1188 leerlingen, ** $p < ,01$

Tabel 28 | Correlaties op klasniveau met de schoolvragenlijst

	Plezier op school	Sociaal aanvaard voelen	Relatie met de leerkracht	Welbevinden
Welbevinden	,430**	,493**	0,242	,430**
Veiligheidsbeleving	0,202	,456**	0,152	,289*
Angst voor agressie	-0,14	-,550**	-0,23	-,324*
Ondervindt agressie	-0,184	-,630**	-,341**	-,411**
Klas ziet problemen	-0,215	-,572**	-,279*	-,381**
Leerkracht treedt op	,506**	0,179	,383**	,416**

N = 58 klassen, * $p < ,05$, ** $p < ,01$

Tabel 29 | Correlaties met de Kanjervragenlijst

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal
Welbevinden	-,165**	-,487**	-,192**	,217**
Veiligheidsbeleving	-,127**	-,451**	-,136**	,130**
Angst voor agressie	,106**	,579**	,122**	-,076*
Ondervindt agressie	,187**	,477**	,250**	-,134**
Klas ziet problemen	,149**	,180**	,082*	-0,005
Leerkracht treedt op	-,171**	-,256**	-,173**	,191**

N = 701 leerlingen, * $p < ,05$, ** $p < ,01$

Tabel 30 | Correlaties op klasniveau met Kanjervragenlijst

	Negatieve intenties	Ongelukkig somber	Onrustig verstorend	Hulpvaardig sociaal	Klassen-zorgscore
Welbevinden	-,385*	-,499**	-0,299	0,235	-,42*
Veiligheidsbeleving	-0,294	-,463**	0,002	-0,104	-,15
Ondervindt agressie	,600**	,510**	0,2	0,065	,37*
Angst voor agressie	,526**	,663**	0,304	-0,148	,52**
Klas ziet problemen	,604**	,560**	0,296	-0,01	,41*
Leerkracht treedt op	-0,271	-0,251	-0,24	,383*	-,25

N = 35 klassen, * $p < ,05$, ** $p < ,01$

Tabel 31 | Correlaties (*r*) met sociometrische ratingst

		Socio- metrische status	Kijk op de klas (gemiddeld <i>gegeven</i> ratings)	Vershil in ratings	Sociaal aanvaard voelen (zelf ingeschatte socio- metrische status)	Realistisch zelfbeeld
Welbevinden	<i>r</i>	,284**	,243**	-0,065	,274**	-0,043
	<i>N</i>	290	290	290	238	238
Veiligheids- beleving	<i>r</i>	,189**	,172**	-0,048	,279**	-0,023
	<i>N</i>	290	290	290	238	238
Angst voor agressie	<i>r</i>	-,331**	-,125*	,213**	-,216**	,136*
	<i>N</i>	290	290	290	238	238
Ondervindt agressie	<i>r</i>	-,236**	-0,088	,156**	-,128*	0,112
	<i>N</i>	290	290	290	238	238
Klas ziet problemen	<i>r</i>	-,121*	-,147*	0,008	-0,101	-0,027
	<i>N</i>	290	290	290	238	238
Leerkracht treedt op	<i>r</i>	0,104	,130*	0,011	0,106	-0,004
	<i>N</i>	290	290	290	238	238

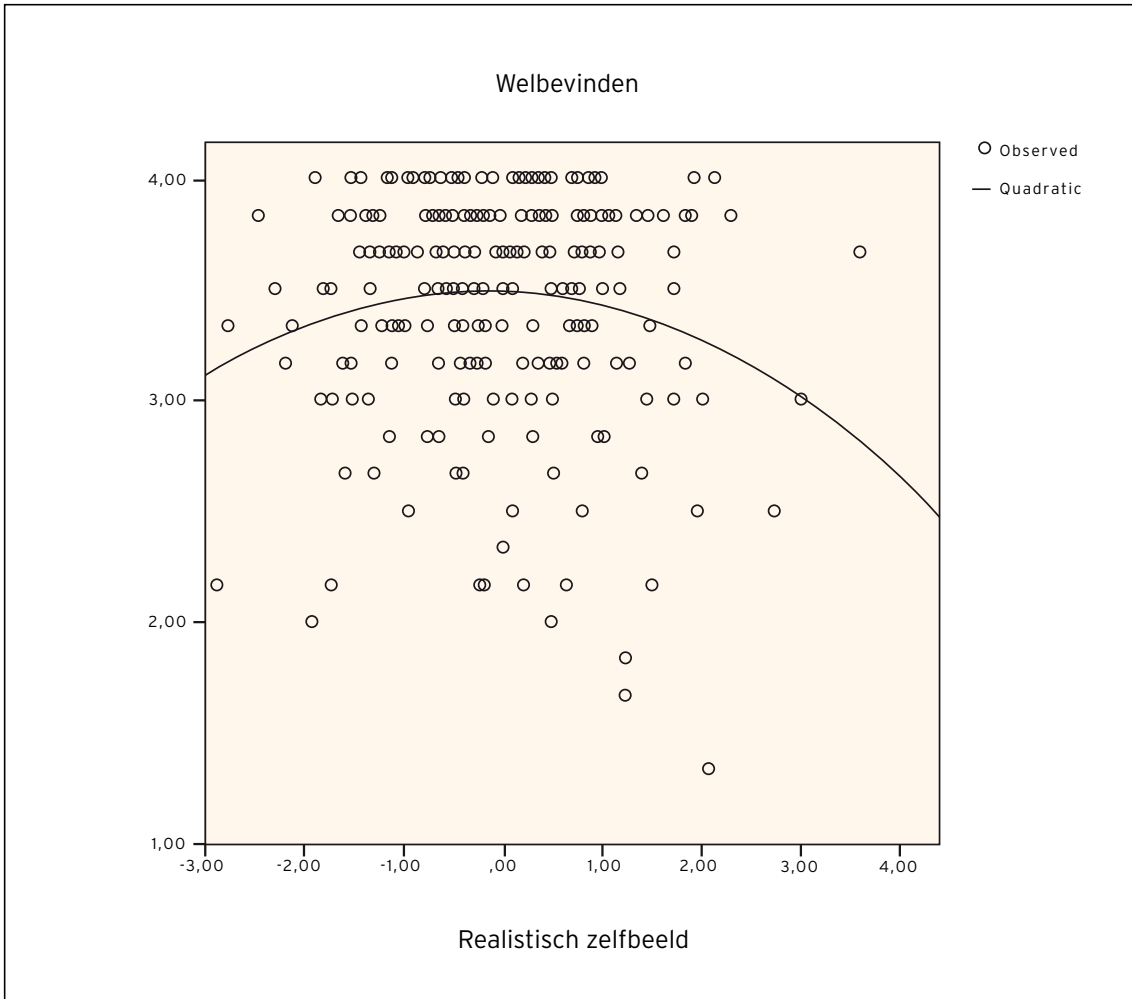
Schaal	Beta	Sig.	R	R ² verklaarde variantie
Welbevinden	-,16	,014	,17	,03
Veiligheids- beleving	-,14	,032	,14	,02
Ondervindt agressie	,142	,028	,18	,03
Angst voor agressie	,06	,35	,15	,02

Tabel 32 | Correlaties (*r*) met sociometrische ratings op klasniveau

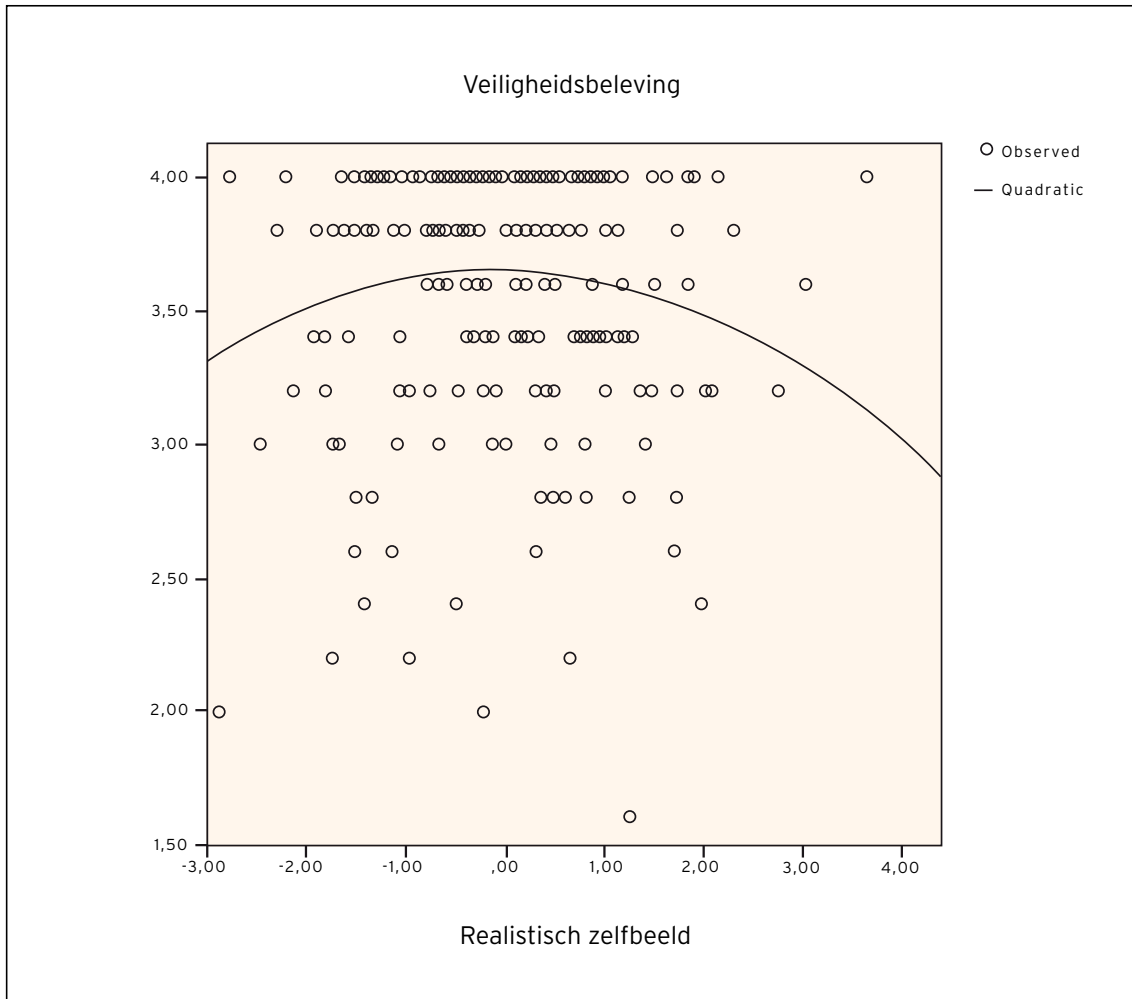
		Sociometri- sche status	Kijk op de klas (gemideld <i>gegeven</i> ratings)	Vershil in ratings	Sociaal aanvaard voelen (zelf ingeschatte socio- metrische status)	Realistisch zelfbeeld
Welbevinden	<i>r</i>	0,46	0,50	-0,26	0,40	-0,41
	sig.	0,11	0,08	0,39	0,17	0,17
Veiligheids- beleving	<i>r</i>	0,25	0,35	-0,21	0,32	-0,42
	sig.	0,42	0,24	0,50	0,29	0,15
Angst voor agressie	<i>r</i>	-0,29	-0,35	0,49	-0,33	0,31
	sig.	0,34	0,24	0,09	0,27	0,31
Ondervon- den agressie	<i>r</i>	-0,36	-0,41	0,41	-0,36	0,23
	sig.	0,22	0,17	0,16	0,23	0,44
Klas ziet problemen	<i>r</i>	-0,30	-0,33	0,35	-0,35	-0,03
	sig.	0,32	0,27	0,24	0,24	0,93
Leerkracht treedt op	<i>r</i>	0,28	0,29	-0,28	0,19	-0,26
	sig.	0,35	0,35	0,36	0,54	0,40

N = 13 klassen

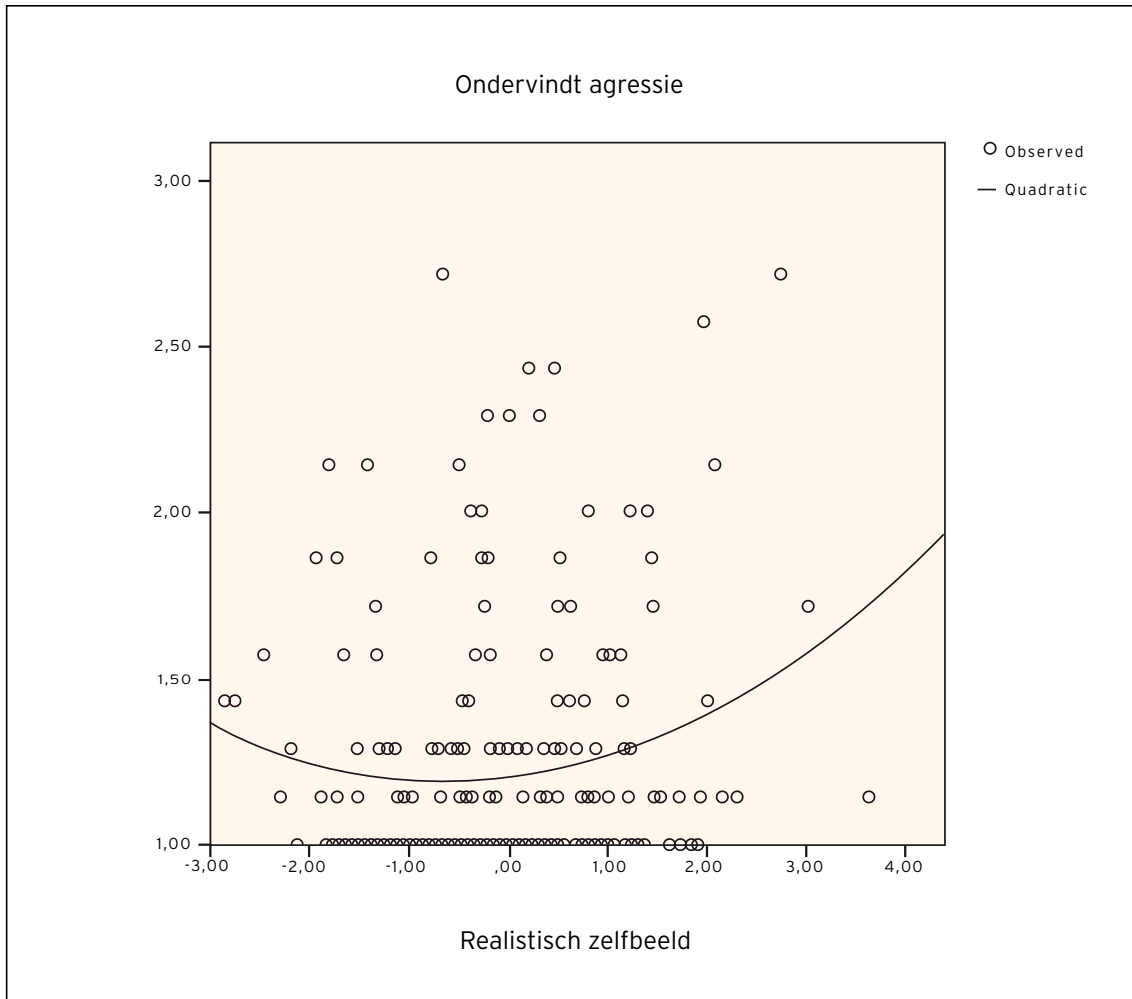
Figuur 3 | Kwadratische samenhang tussen realistisch zelfbeeld en welbevinden. De regressielijn laat zien dat het welbevinden optimaal is bij een verschilscore van 0 tussen verwachte sociale aanvaarding en werkelijke sociale aanvaarding gemeten in het sociogram (realistisch zelfbeeld).

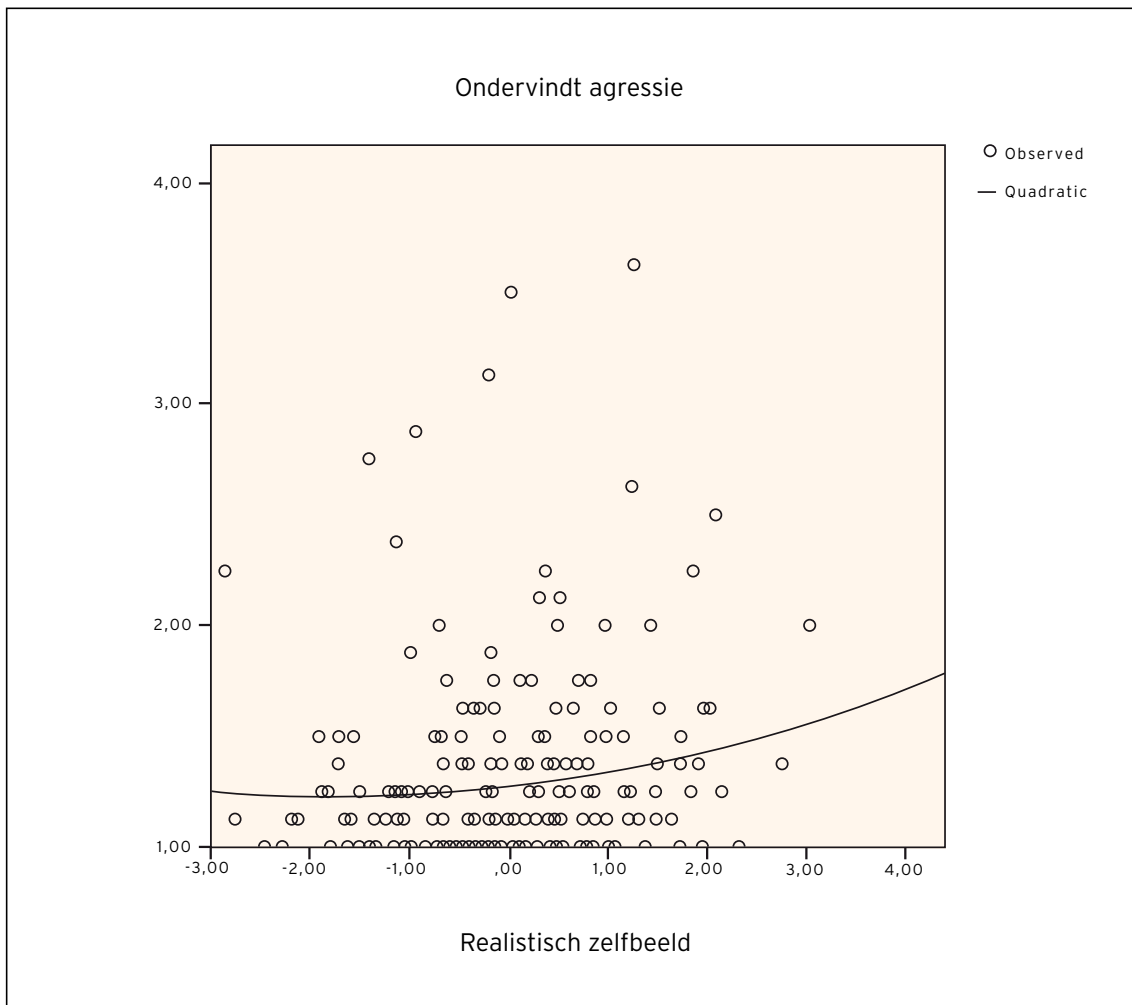
Figuur 4 | Kwadratische samenhang tussen realistisch zelfbeeld en veiligheidsbeleving.
De regressielijn laat zien dat de veiligheidsbeleving optimaal is bij een verschilscore van 0 tussen verwachte sociale aanvaarding en werkelijke sociale aanvaarding gemeten in het sociogram (realistisch zelfbeeld).

Figuur 5 | Kwadratische samenhang tussen realistisch zelfbeeld en ondervinden agressie. De regressielijn laat zien dat het ondervinden van agressie het laagst is bij een verschilscore van 0 tussen verwachte sociale aanvaarding en werkelijke sociale aanvaarding gemeten in het sociogram (realistisch zelfbeeld).

Figuur 6 | Geen significante kwadratische samenhang tussen realistisch zelfbeeld en angst voor agressie.

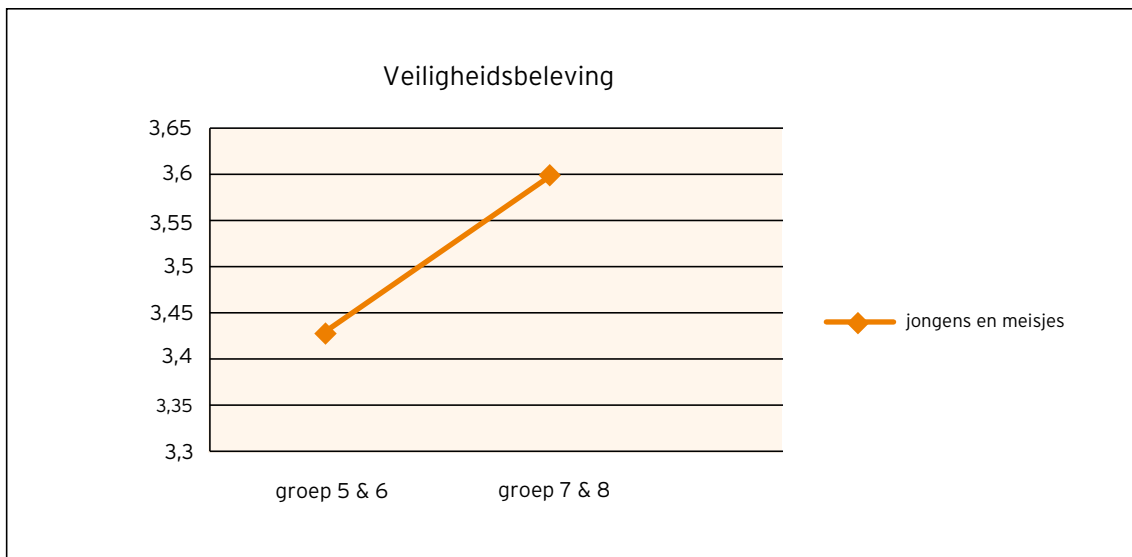
5.4 Conclusie validiteit

De correlaties tussen de sociale veiligheidslijst en de andere afgenomen lijsten geven steun voor de validiteit van de sociale veiligheidslijst. De correlaties zijn in de verwachte richtingen en hebben aanzienlijke grootte. De kwadratische verbanden zoals hierboven weergegeven zijn weliswaar niet erg sterk, maar ze zijn wel significant en hebben precies de verwachte vorm die aansluit bij de genoemde onderzoeksresultaten van Thomaes e.a (2009) waarin kinderen zich het beste blijken te voelen wanneer zij een realistische inschatting maken van hun acceptatie door klasgenoten.

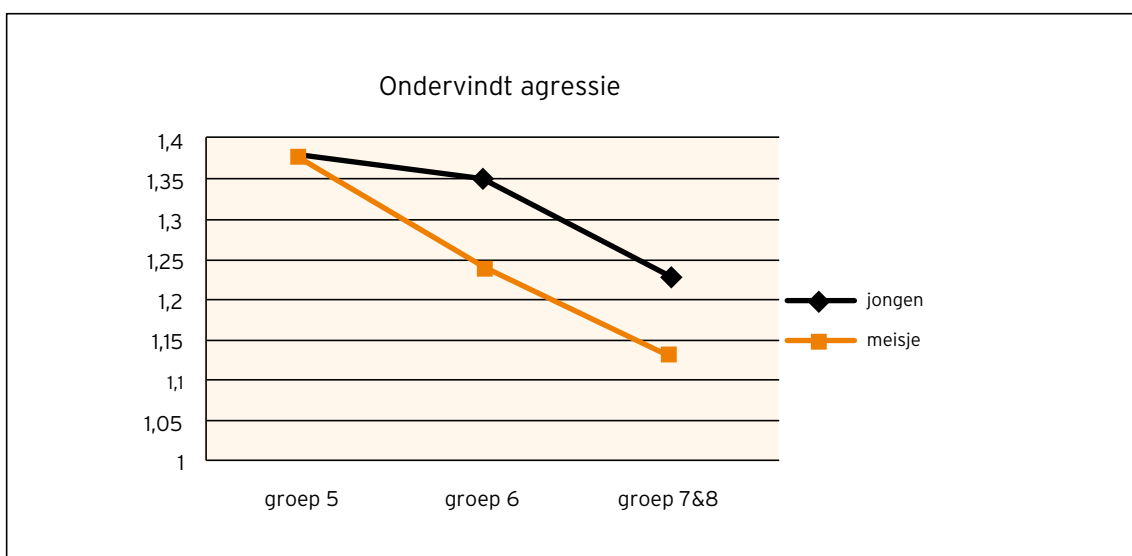
Bijlage 1 Verschil in groep en geslacht

Alleen de significante en noemenswaardige verschillen (effectgrootte $> ,20$) zijn weergegeven. Op de schaal Welbevinden zijn geen verschillen gevonden tussen jongens en meisjes en tussen groepen 5 t/m 8.

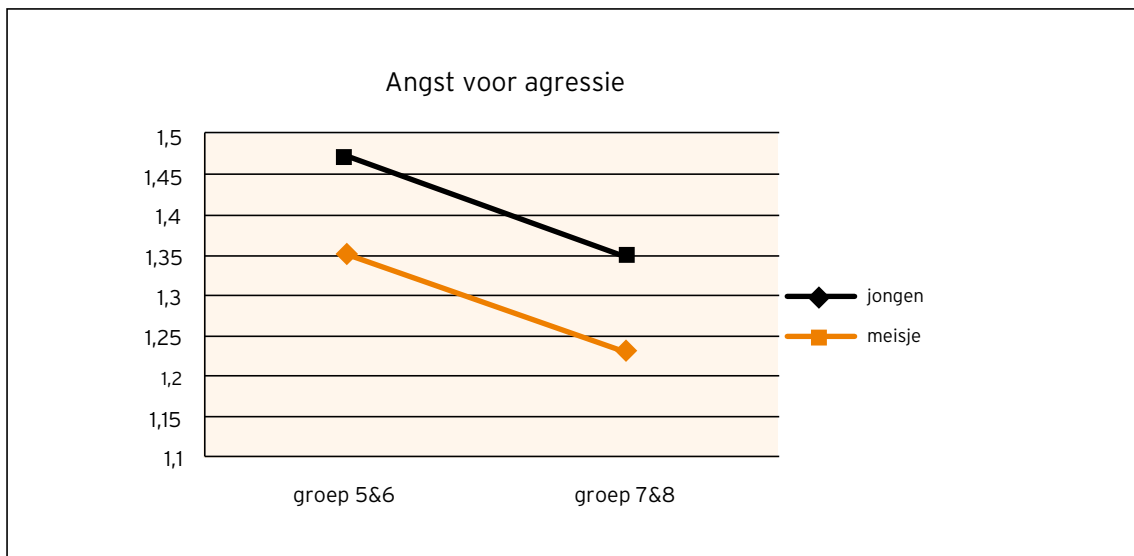
Grafiek B1 | *Groep 7 en 8 scoren significant hoger dan groep 5 en 6 op veiligheidsbeleving.*

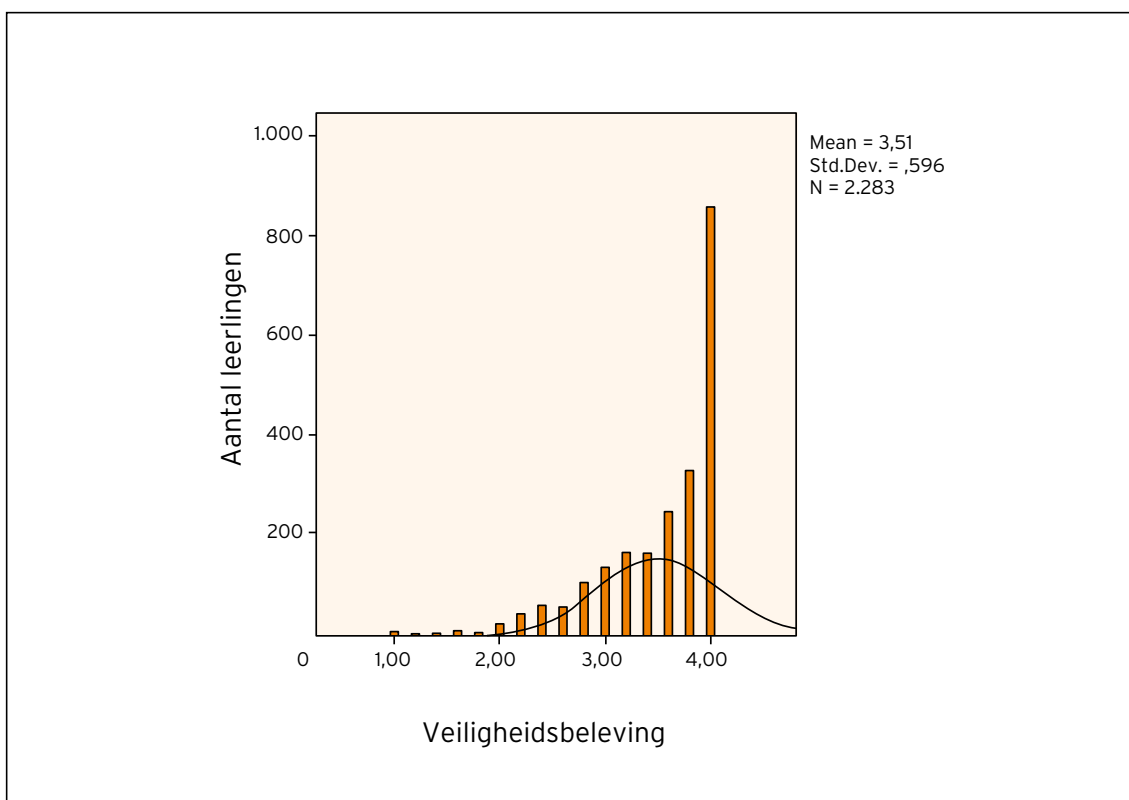
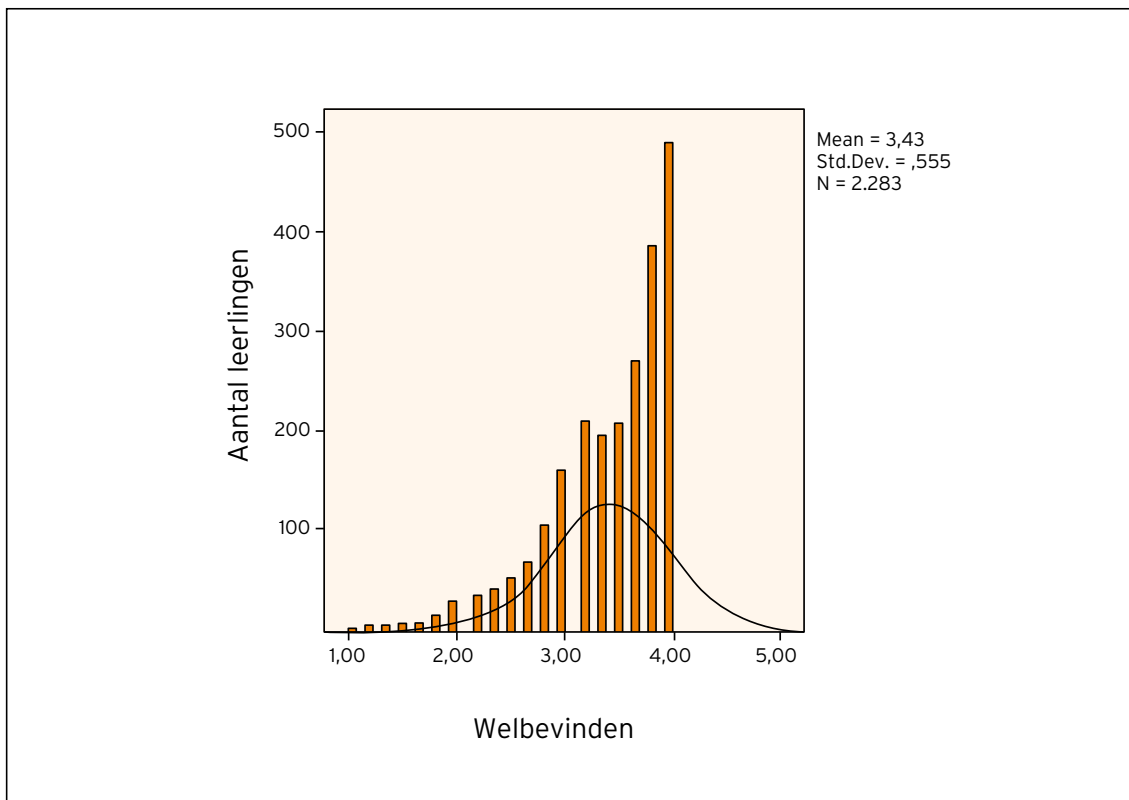
Grafiek B2 | *Jongens ondervinden vanaf groep 6 meer agressie dan meisjes. Terwijl dit over de groepen afneemt.*

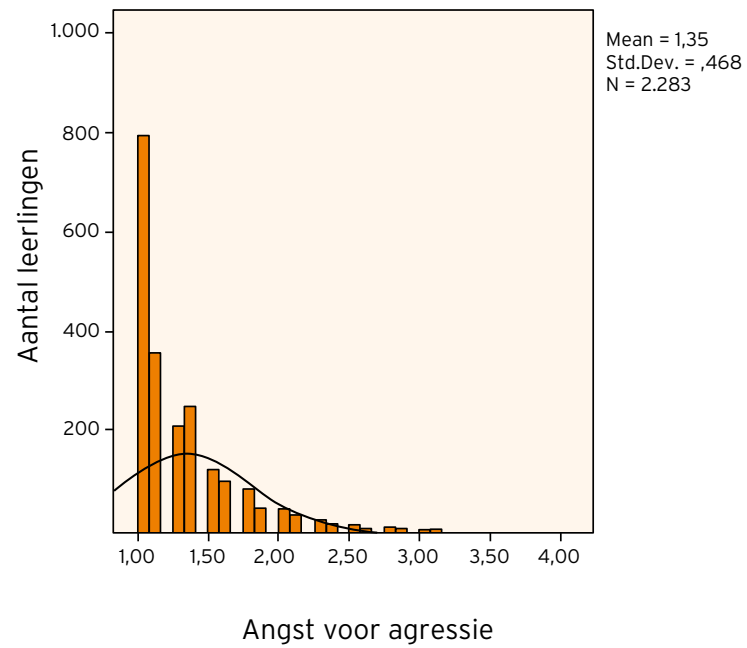
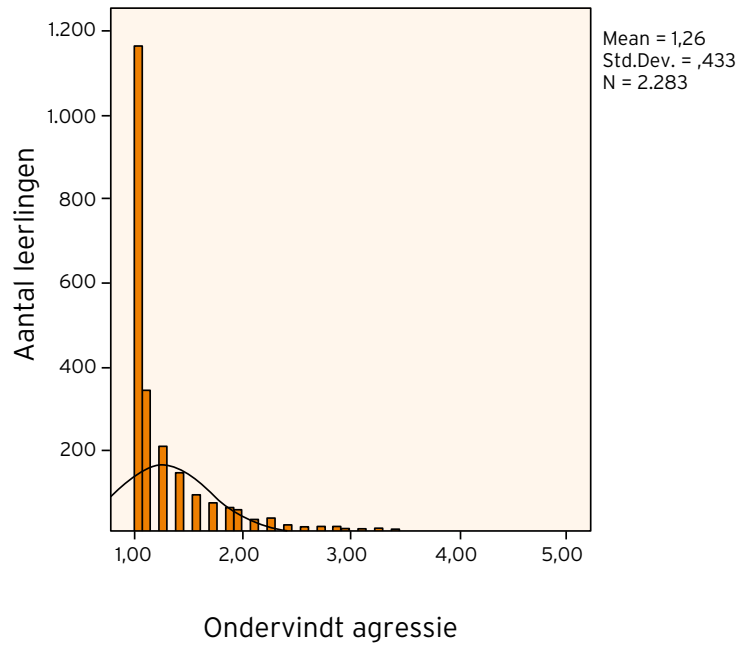

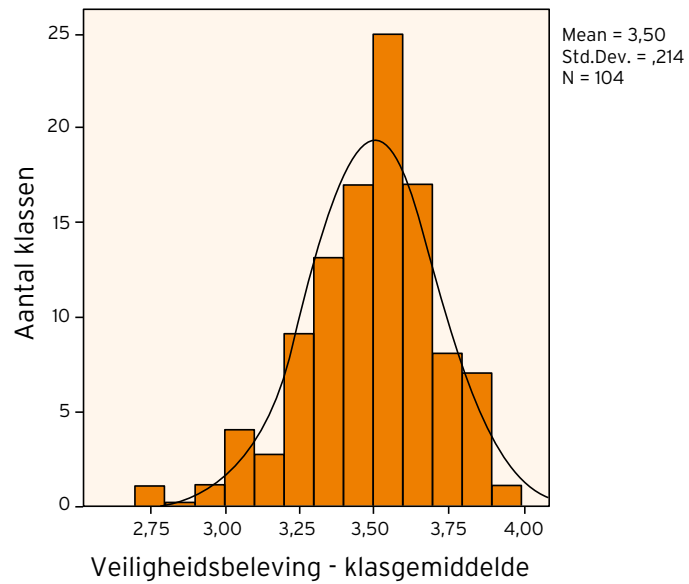
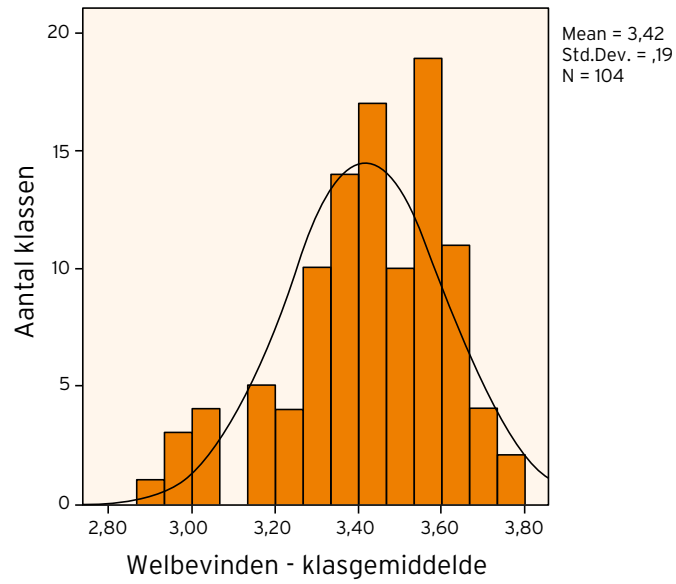
Grafiek B3 | *Angst voor agressie neemt af van 5 & 6 naar 7 & 8. Meisjes zijn angstiger dan jongens.*

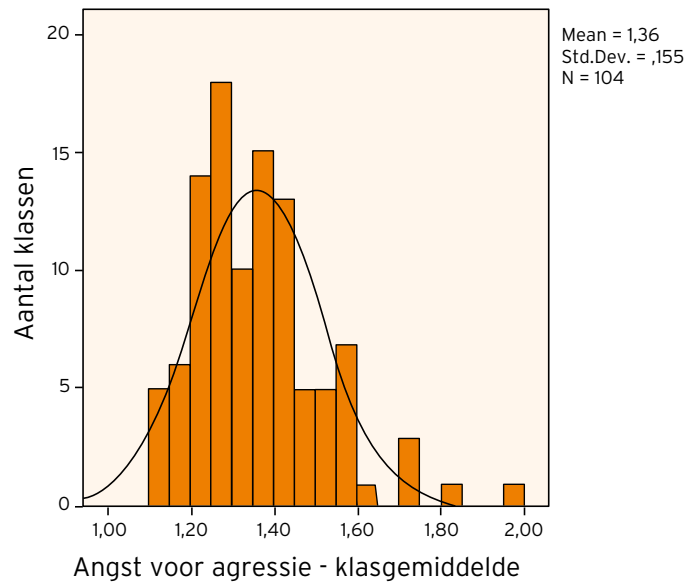
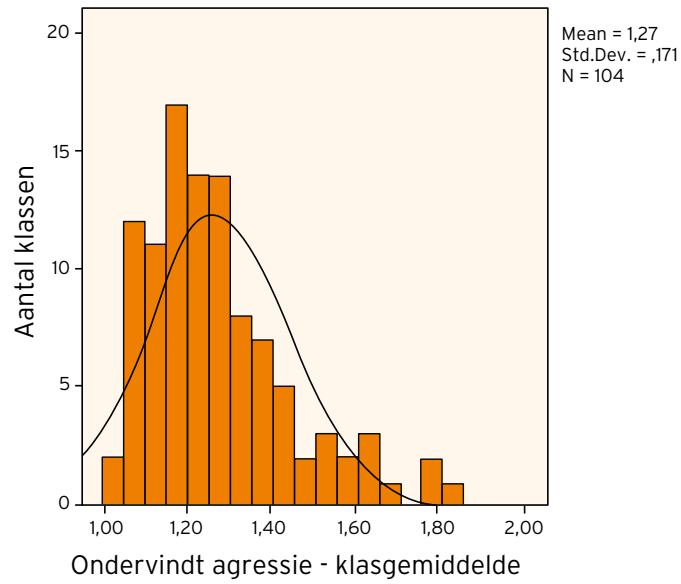

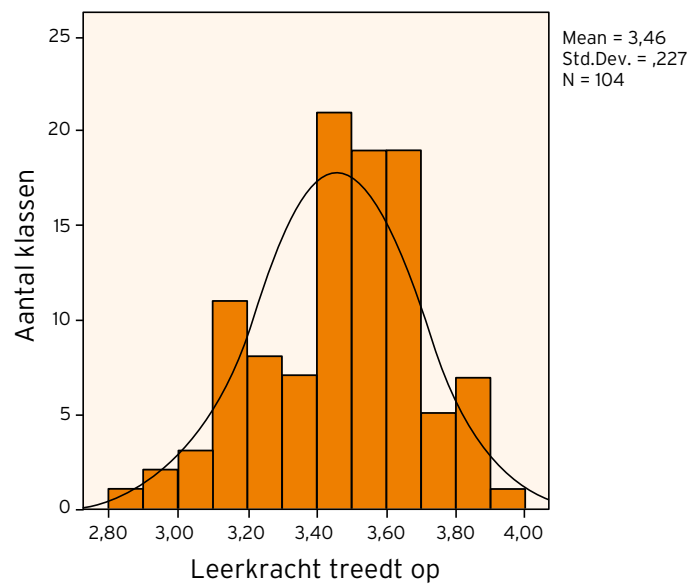
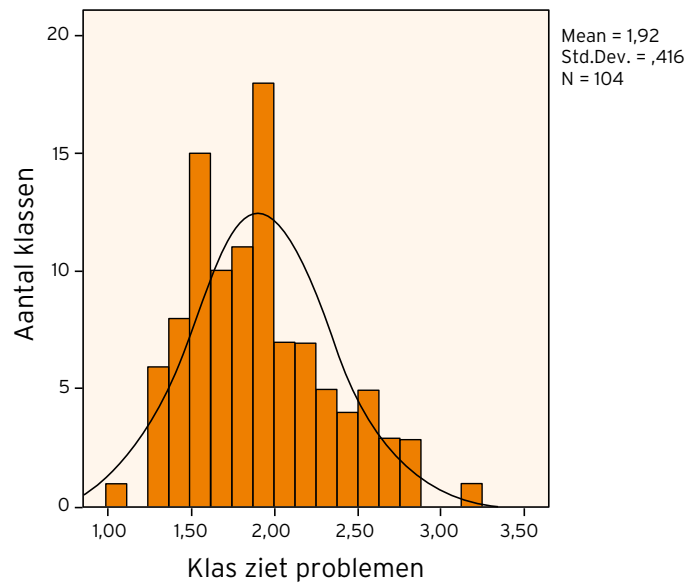
Bijlage 2 Verdelingen van de scores

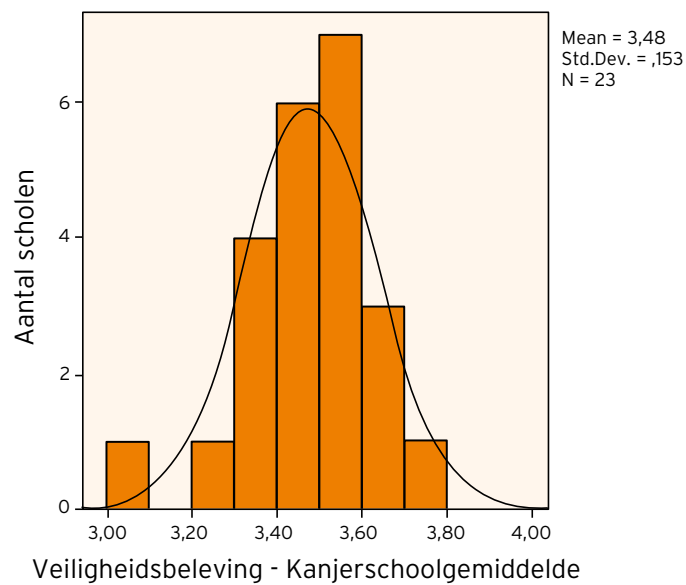
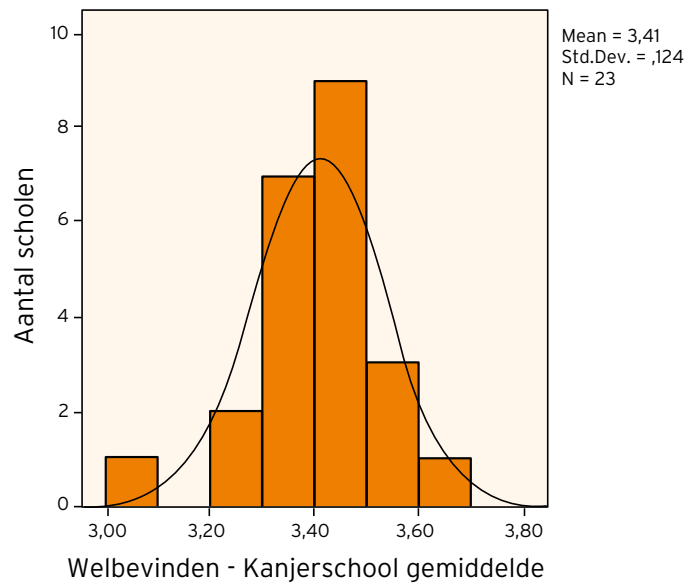

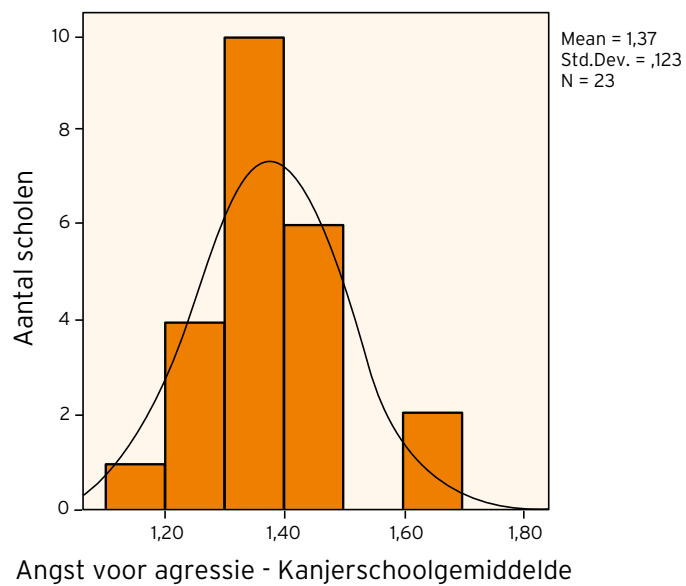
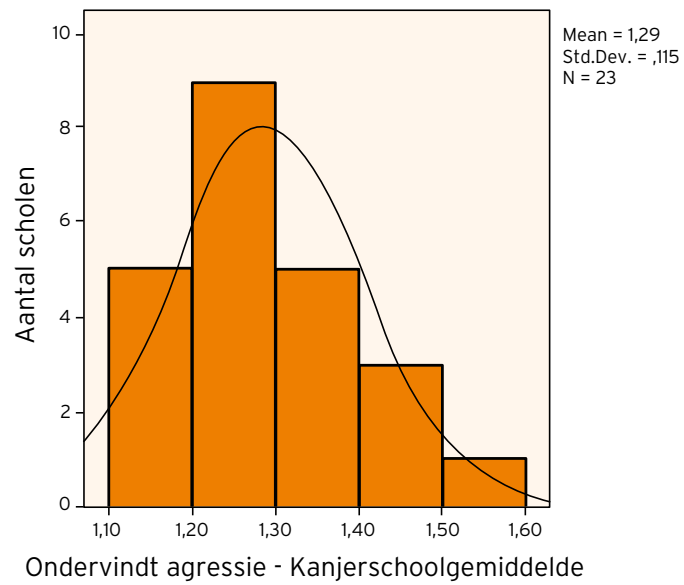

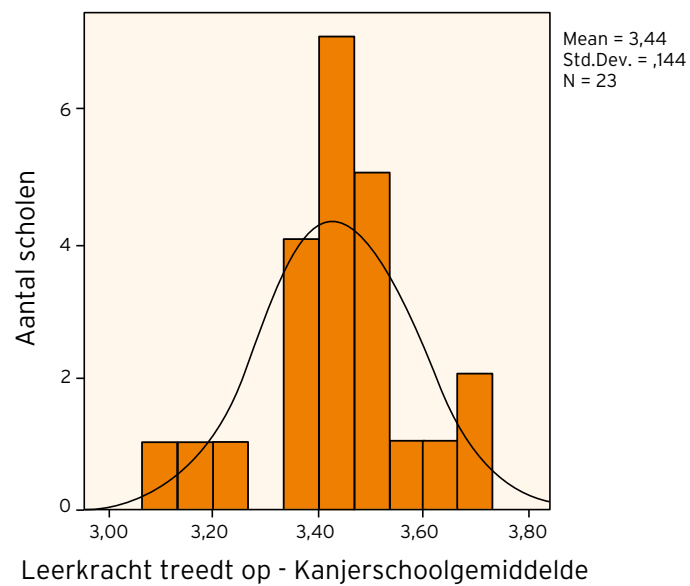
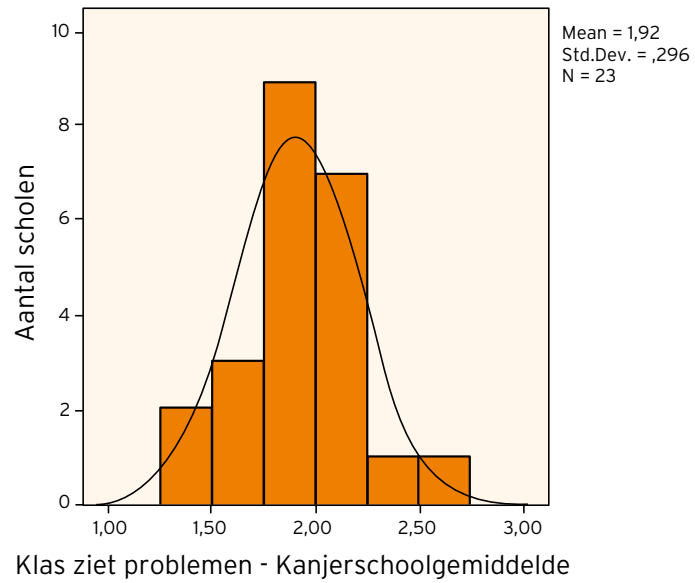

Bijlage 3 Dimensionaliteit van de scores

Tabel B1 | Factorloadingen van geselecteerde vragen: bevestiging van vierfactorenmodel

		Angst voor agressie	Wel- bevinden	Ondervindt agressie	Veiligheids- beleving
Factor		1	2	3	4
Q7	Kinderen schelden mij uit op school	0,347	-0,371	-0,625	-0,327
Q8	Mijn klasgenoten lachen mij uit	0,343	-0,321	-0,538	-0,32
Q9	Kinderen pesten mij op school	0,432	-0,346	-0,644	-0,384
Q12	Kinderen schoppen of slaan mij op school	0,286	-0,243	-0,729	-0,315
Q13	Kinderen doen mij pijn op school	0,346	-0,287	-0,756	-0,329
Q15	Kinderen bedreigen mij op school	0,304	-0,245	-0,504	-0,3
Q16	Kinderen dwingen mij om dingen te doen die ik niet wil	0,332	-0,187	-0,461	-0,268
Q30	Ik ben bang voor sommige klasgenoten	0,464	-0,242	-0,303	-0,276
Q31	Ik voel me veilig in mijn klas	-0,473	0,565	0,411	0,731
Q32	Ik voel me veilig op het schoolplein	-0,433	0,431	0,42	0,766
Q33	Ik voel me veilig op straat in de buurt van school	-0,289	0,315	0,301	0,651
Q34	Ik voel me veilig tijdens de gym	-0,337	0,392	0,277	0,606
Q29	Ik kan mijn klasgenoten vertrouwen	-0,307	0,583	0,298	0,435
Q40	Ik ben bang uitgelachen te worden	0,733	-0,274	-0,267	-0,321
Q41	Ik ben bang voor gek gezet te worden in de klas	0,737	-0,331	-0,342	-0,375
Q45	Ik denk dat er over mij wordt geroddeld	0,53	-0,387	-0,391	-0,392
Q46	Ik ben bang dat ik word geschopt of geslagen op school	0,554	-0,218	-0,399	-0,333
Q49	Ik voel me veilig op school	-0,462	0,61	0,459	0,685
Q54	Ik ben bang om gepest te worden op school	0,712	-0,3	-0,395	-0,376
Q56	Ik ga met angst naar school	0,444	-0,25	-0,335	-0,339
Q42	Ik heb leuke klasgenoten	-0,31	0,77	0,326	0,376
Q47	Er zitten leuke kinderen in mijn klas	-0,287	0,79	0,311	0,407
Q48	Ik voel me op mijn gemak bij mijn klasgenoten	-0,452	0,767	0,357	0,569
Q51	Het is gezellig bij ons in de klas	-0,322	0,636	0,335	0,426
Q55	Ik voel mij alleen in de klas	0,484	-0,357	-0,333	-0,328
Q59	Ik hoor erbij in de klas	-0,406	0,505	0,317	0,401

Tabel B2 | *Correlatiematrix van de vier factoren*

Factor	1	2	3	4
1	1	-0,434	-0,512	-0,518
2	-0,434	1	0,417	0,562
3	-0,512	0,417	1	0,483

1 = Welbevinden; 2 = Ondervindt agressie; 3 = Angst voor agressie; 4 = Veiligheidsbeleving.

Tabel B3 | *Factorloadingen van tweefactoren model*

Factor		Klas ziet problemen	Leerkracht treedt op
		1	2
Q21	In onze klas wordt gepest	0,632	-0,227
Q22	Kinderen in onze klas slaan en schoppen elkaar	0,667	-0,092
Q23	In onze klas wordt een kind buitengesloten	0,615	-0,309
Q24	In onze klas worden spullen stuk gemaakt	0,485	-0,182
Q26	In onze klas lachen kinderen elkaar uit	0,721	-0,267
Q27	In onze klas speelt een kind vervelend de baas	0,611	-0,24
Q28	In onze klas worden kinderen bedreigd	0,486	-0,146
Q001	In onze klas worden kinderen uitgescholden	0,706	-0,293
Q002	In onze klas doen kinderen elkaar pijn	0,713	-0,138
Q003	In onze klas worden kinderen bang gemaakt	0,601	-0,147
Q35	Mijn juf of meester helpt kinderen die worden gepest	-0,22	0,609
Q38	Mijn juf of meester kan problemen tussen kinderen goed oplossen	-0,187	0,697
Q50	Mijn juf of meester zorgt ervoor dat ruzies worden uitgesproken	-0,235	0,658

Stichting Kanjertraining

Edvard Munchweg 41
1328 MB Almere

T (036) 548 94 05

E info@kanjertraining.nl

I www.kanjertraining.nl

Kanjer **trainingen**

